

Retrats

MONTSERRAT
ABELLÓ

*Jordi
Valls i Pozo*

Retrats
18

MONTSERRAT ABELLÓ
Jordi Valls i Pozo

AELC
ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS
EN LLENGUA CATALANA

Barcelona, 2009

Retrats

MONTSERRAT
ABELLÓ

*Jordi
Valls i Pozo*

Aquest divuitè Retrat està patrocinat per

© Jordi Valls i Pozo
Primera edició: octubre de 2009
Dipòsit legal: B-42.849-2009
ISSN: 1885-2742

Edita: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
Canuda, 6, 5è pis (Ateneu Barcelonès). 08002 Barcelona
E-mail aelc@escriptors.cat <http://www.escriptors.cat>

Fotografia de la coberta: © Arxiu de Montserrat Abelló
Disseny i realització: Insòlit, Barcelona
Impressió: La Impremta Ecològica, Barcelona

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat d'excepció prevista per la llei. Dirigi-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

Índex

<i>9</i>	RETRAT PERSONAL
<i>11</i>	INTRODUCCIÓ
<i>13</i>	ABELLÓ, UNA ESCRITORA MODERNA
<i>15</i>	SWING
<i>19</i>	LA REPÚBLICA
<i>21</i>	VALPARAÍSO
<i>25</i>	L'HORA DE LA VERITAT
<i>63</i>	FINS AVUI
<i>65</i>	LA TRADUCTORA
<i>69</i>	CONCLUSIÓ
<i>73</i>	BIBLIOGRAFIA

Retrat personal

He conegut relativament fa poc la persona de Montserrat Abelló. La seva poesia fa temps que la visito i, com passa amb aquells autors que ens acompanyen amb els seus llibres, he tingut la sensació de conèixer-la des de sempre. Al primer contacte vaig constatar que és una dona abans que res coherent, el seu atractiu reposa en una mirada tendra però alhora segura. És una dona de cos menut però força actiu, no perd detall de tot el que passa al seu voltant. Vam coincidir al lliurament del premi Jaume Fuster a la seu de l'AELC de l'Ateneu Barcelonès. La Montserrat duia una cama enguixada i tenia problemes de mobilitat: anava amb cadira de rodes i en aquestes circumstàncies la incomoditat podria haver estat un impediment, però va assumir la roda de premsa amb naturalitat davant de tots els periodistes i amb un franc somriure que va ser capaç de seduir els presents. Aquell dia ens vam fer moltes fotografies i en destaco una de molt especial, on brindem amb cava just després de la roda de premsa, on va desplegar tot el seu humor irònic i el seu encant.

Més endavant me l'he tornada a trobar i he constatat més privadament el caràcter encisador de la poeta; recuperada de la lesió a la cama es mostrava més animada, amb la seva habitual inquietud i amb una fermesa increïble. He tingut, doncs, la sort

de poder conversar més obertament amb la Montserrat i és un pou de saviesa i de memòria històrica. I el que considero més important: l'exemple d'un esperit òptim que molts joves voldríem. Vista de prop, Abelló gesticula amb una gràcia que parla no tan sols amb el verb, sinó que també tot el cos acompanya la lucidesa dels seus arguments. Per caràcter és discreta i no mostra, en cap moment, un afany protagonista. La seva obsessió és l'exactitud i la claredat –una virtut que hereta del seu pare, l'enginyer naval Mateu Abelló–, ja que defuig els barroquismes expressius i els amaneraments estrofaris. La seva és una actitud racional i centrada. Tampoc no és persona que avaluï la falsa modèstia, els protocols i els rituals carregosos. Sí, però, la feina ben feta i constructiva. Opina que ens hem de mostrar de manera senzilla, però sense submissions o altiveses que no aporten res més que un exalçament de l'egocentrisme estèril.

També pot ser dura a estones i mostrar amb fermesa una voluntat de ferro en la defensa de la llengua catalana, així com també canviar l'expressió de la cara quan parlem del paper actual de la dona, la igualtat d'oportunitats en el món laboral i la seva dignificació en la societat. La seva pròpia experiència és un exemple dels obstacles amb què contínuament es troba encara ara la dona. Fins i tot quan mostra els seus records més personals els presenta objectivament, sense defugir l'autocrítica i sense cap apassionament que, de ben segur, íntimament deu sospesar. La Montserrat és, per tant, una dona del seu temps, intel·ligent, sensible i tenaç, que provoca en els seus interlocutors aquella aura que només posseeixen les persones sàvies, aquelles que han arribat a exorcitzar la por existencial i han sabut expressar l'essència de la seva humanitat.

Introducció

Coexisteixen moltes tipologies de poeta, de fet cada poeta és un món per ell mateix però, posats a fer-ne una classificació i amb una actitud més intuïtiva, ens adonem que un poeta disposa de diferents maneres d'afrontar la creativitat. D'una banda, em centraria en dues tipologies fàcilment identificables: els poetes que podríem anomenar «primaverals», és a dir, aquells poetes que des de molt joves han mostrat les seves qualitats líriques –un dels exemples més celebrats i que ha estat definit com a mostra de genialitat precoç és el d'Arthur Rimbaud. La característica més destacada és la gran quantitat de registres poètics que ofereixen al lector, a part d'una intensa i destacada producció expansiva. D'una altra banda ens trobem amb els poetes que en diríem «tardorals», els quals, fins que no han arribat a madurar com a persones i com a poetes no s'han donat a conèixer. La seva característica essencial és que han adquirit una veu pròpia molt definida i que de bon començament marquen un estil concret que serveix de guia a les obres que hauran de venir. Un dels casos més rellevants és el del poeta Wallace Stevens, un escriptor que, a banda de la seva vida privada i professional i fora dels cenacles literaris, va construir una obra sòlida que no tan sols aguanta el temps admirablement sinó que a hores d'ara ha guanyat el respecte d'una crítica que mai no el va acompanyar en vida.

Observo un cert paral·lelisme, de poeta «tardoral», amb l'obra i la persona de Montserrat Abelló, una dona silenciosa i discreta però també silenciada pel seu temps, per una societat d'homes que no ha valorat la qualitat literària al marge del gènere sexual. Encara me'n faig creus que, en un llibre important com *La poesia catalana de postguerra*,¹ de Joan Triadú, no aparegui ni un sol esment a la poesia de Montserrat Abelló. Constató que les úniques dones valorades al llibre són les que van publicar abans de la guerra: Clementina Arderiu, Rosa Leveroni, Maria Antònia Salvà, i les incombustibles donasses que no donaven peu a ser ignorades: Maria Aurèlia Capmany i Marta Pessarrodona. Però de la Montserrat Abelló ni una trista nota del seu magnífic *Vida diària* publicat el 1963 i reeditat en gran part l'any 1981.

Abelló resulta incomprendiblement invisible. L'obra de la nostra autora pateix una doble i absurda injustícia. D'una banda no es valora la vocació «tardoral» de la Montserrat, el seu caràcter prudent i reservat, poc donat a l'exaltació i al crit, i de l'altra pesa molt el fet que sigui una dona en una literatura que fins fa dues dècades era exclusiva d'homes, això sí, amb un cert dret a quota o parcel·la de dones que mostrés la «pluralitat» de l'oferta literària catalana. Aquest «Retrat» també ha de servir com un esperó a la situació actual de la dona escriptora encara en inferioritat de condicions davant el prejudici de bona part del cos crític català.

1 Joan Triadú. *La poesia catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

Abelló, una escriptora moderna

A la poesia catalana del primer segle xx ens trobem amb la tríada Clementina Arderiu, Rosa Leveroni i Maria Antònia Salvà que, per a la crítica, constituïrien una primera fornada de poetes marcadament «femenines» i neopopulistes. L'ombra dels homes del seu temps és massa allargada i s'estudia les seves poètiques de forma anecdòtica o complementària als grans creadors masculins.

No és fins l'aparició activa de Montserrat Abelló, Maria-Mercè Marçal, Marta Pessarrodona, Josefina Vidal, Quima Jaume, Rosa Fabregat, Maria Beneyto, Maria Oleart, Maria Àngels Anglada, Felícia Fuster... –per posar uns noms, n'hi ha uns quants més–, que la poesia catalana trenca –com en altres aspectes de la societat i no sense resistències externes– amb el sexisme manifest del propi cànon. Una reivindicació que persegueix equitat i només aspira que el gènere sexual vagi deixant de tenir importància a l'hora de parlar de literatura en majúscules.

Convé, però, que ens situem en aquest panorama per fer un punt i a part. No valorem l'obra d'Abelló per ser dona en un context hostil a la llengua i a la cultura catalanes. La valorem per la seva qualitat literària, per la seva aportació de continguts i bellesa en la poesia, per la seva tasca divulgadora i constructiva de la literatura de dones bastint un pont entre les cultures anglesa i catalana. Res més, però tampoc res menys.

Aclarit aquest punt, cal que ens centrem a observar atentament les aportacions de l'obra de Montserrat Abelló a la literatura catalana actual per adonar-nos de la seva importància.

1. El seu cosmopolitisme, que l'obliga a tenir una visió oberta i contemporània de la poesia, no tan sols la catalana sinó la produïda per les cultures anglosaxona i castellana.

2. La seva poesia, una de les poètiques més sòlides de la literatura catalana i en què l'autora, degana de les nostres lletres no tan sols per la seva longevitat –un mèrit afegit però no determinant–, sinó per la qualitat d'una obra de clar contingut específic, té un gran pes d'influència en la poesia actual. I això ho reivindicaré especialment en aquest llibre, centrant-me sobretot en la importància de la seva poesia.

3. La seva tasca com a traductora de l'anglès a la llengua catalana, una feina àmpliament reconeguda en el camp de la crítica, amb dues de les obres culminants de la bibliografia de la traducció catalana: *Cares a la finestra: 20 dones poetes de parla anglesa del segle xx*,² i el llibre *Sóc vertical: Obra poètica 1960-1963*,³ de Sylvia Plath.

4. Valorant sobretot l'especial sensibilitat d'Abelló davant la situació de la dona en el context cultural i literari català, amb una aportació imprescindible com és la iniciativa de la creació del Comitè d'Escriptors del Centre Català del PEN Club, amb la col·laboració de Maria-Mercè Marçal i amb l'edició, d'entre altres antologies de poetes catalanes, del ja imprescindible *Paisatge emergent: trenta poetes catalanes del segle xx*.⁴

2 *Cares a la finestra: 20 dones poetes de parla anglesa del segle xx*. Sabadell: Editorial AUSA, 1983. La Montserrat Abelló va tenir cura no tan sols de confegir l'antologia sinó que, a més, va fer tota la feina tècnica del llibre, fins a l'extrem de negociar ella mateixa els drets d'autor de les escriptores.

3 Sylvia Plath. *Sóc vertical: Obra poètica 1960-1963*. Barcelona: Editorial Proa, 2006.

4 *Paisatge emergent: Trenta poetes catalanes del segle xx*. Barcelona: Editorial la Magrana, 1999. Una antologia a cura de: Montserrat Abelló, Neus Aguado, Lluïsa Julià i Maria-Mercè Marçal.

Swing

«Tot i que vaig néixer a Tarragona –com també les meves tres germanes i el meu germà–, i és una ciutat que estimo i considero meva, hi he viscut poquíssim; només quan, de molt jove, hi anàvem amb els pares els estius i, per Nadal, a casa els avis. Gairebé la meitat de la vida l’he passada fora de Catalunya, però puc dir que sóc catalana fins al moll de l’os i que tota la família sempre hem parlat català.»⁵

Montserrat Abelló va néixer l’1 de febrer de 1918 a Tarragona, sota el signe d’Aqüari. Filla de l’enginyer naval Mateu Abelló i d’Isabel Soler va passar la infantesa viatjant i creixent a diferents ciutats a causa dels reclams laborals del pare. La novetat dels canvis continuats eren un incentiu per al caràcter inquiet de l’autora: Cadis, Londres, Cartagena i Barcelona. Els constants trasllats eren una aventura per als infants, que s’adaptaven força bé a les noves destinacions. La Montserrat recorda, en un període molt concret de la seva infantesa, la seva estada a Londres al barri de Putney, al sud-oest, on vivien en una casa amb jardí, i això va afavorir l’adaptació al medi de les germanes Abelló. La primera paraula que va aprendre de l’anglès va ser la paraula

5 Fragment del text *Qui sóc i per què escric...* Text de la Institució de les Lletres Catalanes penjat a la pàgina electrònica de Lletra-UOC: ww.uoc.edu/lletra/noms/mabello/.

swing, perquè volia que la pugessin en un gronxador de l'escola i la mestra finalment va poder entendre la voluntat de la nena, i la nena el significat de la paraula. A poc a poc, l'anglès va ser un idioma adoptat de forma natural. Pràcticament es pot dir que va aprendre a llegir en anglès.

Però la vida laboral de l'enginyer Mateu Abelló el duia d'una banda a l'altra i, amb la família al darrere, va tornar a la península, primer a Cartagena i més tard a Barcelona. Les germanes Abelló, però, ja tenien interioritzat l'anglès i parlaven, jugaven i discutien en aquest idioma. Això ens dóna moltes pistes sobre com la poeta afrontarà el futur professional, alhora que ens ajuda a entendre la seva afinitat estètica vers una literatura escrita per dones anglosaxones amb les quals, en el moment de descobrir-les, s'hi identificarà immediatament, potser per l'empatia que li fan sentir en evocar l'ambient que va respirar en un moment de formació inicial.

Tot i que l'autora ja havia creat el seu estil, sent una especial afinitat pel cas de Sylvia Plath, autora que podem comparar amb la mateixa Montserrat Abelló ja que totes dues senten estranyament de la gran ciutat, ja sigui Londres o Barcelona, un món urbà que, amb tot, els fascina i els serveix per confegir la geografia de fons de la pròpia poètica, el marc de l'anomenada cambra pròpia que tan bé va saber definir Virginia Woolf, i que també reivindica la nostra autora: una cambra confortable i alhora una gàbia daurada on res no sembla tenir més sentit que el del marc de l'expressió individual creativa.

«Sóc una persona més aviat tímida, però apassionada, i cada etapa de la vida l'he viscuda intensament i les seves vicissituds m'han proporcionat vivències i experiències, doloroses a vegades, però sempre enriquidores. Per què escric? Diria que, primordialment, pel meu amor a les paraules. Des de sempre m'ha fascinat el seu so. La meva mare em deia que de petita jugava a recitar poemes, que me n'inventava, sols repetint les noves paraules que anava aprenent.

També quan l'estudiar se'm feia pesat, buscava poesies i les aprenia de memòria. Una altra cosa que segurament ha influït en aquest meu amor pel ritme de les paraules és el meu coneixement de l'anglès, molt musical i, fonèticament, amb molts sons similars al català i que, des dels sis anys, després de la nostra estada a Londres, ha estat la meva segona llengua. Ja de petita en coneixia els Nursery Rhymes (poemes per a infants), i després, és clar, molta poesia: Shakespeare, Keats, Shelley, Rossetti. Llegir era la meva passió.»⁶

6 *Qui sóc i per què escric... op. cit.*, p. 4.

La República

Montserrat Abelló, però, ha de continuar la seva vida i els seus estudis seguint amb tota la família l'estela professional del pare. Com he dit abans Mateu Abelló va tornar a la península i, concretament, a les drassanes de Cartagena. Amb la proclamació de la República es traslladà a Barcelona i els Abelló s'instal·laren al barri de Sarrià.

Aviat es van topar amb l'efervescència de la nova situació política, amb unes vies de possibilitats d'emancipació que fins aleshores no s'havien manifestat a la ciutat de Barcelona. Els Abelló es van contagiar de l'entusiasme que presenten els nous temps, i desenvoluparen la seva tasca amb la naturalitat de qui retorna a casa després d'haver viscut en altres indrets.

La Montserrat Abelló va estudiar a l'Institut Tècnic Eulàlia, a l'Institut Maragall i, més tard, va fer els estudis superiors de Filologia i Lletres a la Universitat de Barcelona on va tenir, entre altres professors il·lustres, Carles Riba –que donava classes de grec clàssic– i Joan Mascaró –professor d'anglès el qual, anys més tard, pel seu coneixement profund de l'Índia, seria reconegut a Londres.

En el transcurs de la Guerra Civil la Montserrat i la seva germana interrompen els estudis superiors i guanyen unes oposicions per donar classe d'anglès a l'ensenyament secundari. La

Montserrat exercirà de mestra a l'Institut Salmerón. D'aquella època recorda la presència de les Brigades Internacionals, que s'allotjaven a l'hotel Majestic, molt a prop d'on ella vivia en aquell moment.

La decisió de marxar a un exili incert va ser presa amb rapidesa; en Mateu Abelló no acabava de tenir clar què passaria si continuava vivint a Barcelona a l'entrada de les tropes franquistes. A banda de mantenir-se fidel al govern legítim de la República, Mateu Abelló havia fet tasques de salvament marítim que, per lògica, no l'havien de comprometre. Però la seva graduació militar implícita als estudis d'enginyeria naval el comprometien davant el despotisme de les tropes feixistes. Amb aquest dilema, la Montserrat, que veia el perill que comportava per a molts quedar-se, i que ja feia temps que pensava en la possibilitat de marxar del país, va decidir acompanyar el pare a un viatge incert sense saber si hi hauria un possible retorn. A partir d'aquesta decisió important, la Montserrat i el seu pare foren uns exiliats més de la diàspora catalana.

«Sóc una dona que ha viscut molts anys i en èpoques crucials de la història; la proclamació de la República, l'aixecament militar, la Guerra Civil i l'exili, que vaig compartir amb el meu pare, enginyer naval, primer a França, després a Anglaterra i finalment a Xile. Allí conec el meu marit, també exiliat, i hi neixen la nostra filla i els nostres dos fills, el més petit dels quals afectat de la síndrome de Down.»⁷

⁷ *Qui sóc i per què escric... op. cit.*, p. 4.

Valparaíso

L'arribada a França no va ser fàcil. Un cop passada la frontera després d'haver passat uns mesos a Marsella van ser detinguts per no tenir els papers de residència i els van retenir al port. Allà arribaven els vaixells dels republicans exiliats que venien de València i els Abelló s'hi van sumar. Finalment, les autoritats franceses els van traslladar a Clermont-Ferrand (Clarmont d'Alvèrnia), a un centre de refugiats, però gràcies a l'atzar i a les habilitats socials del pare, els van deixar marxar a una pensió a la ciutat, des d'on Mateu Abelló va aconseguir que, a través de l'Almirallat anglès, enviessin a París els visats que els va permetre d'arribar a Londres. Després d'aquest periple que porta finalment els Abelló a Londres, la Montserrat treballarà en un comitè d'ajut a estudiants refugiats espanyols i d'altres països europeus, i s'incorpora plenament a la vida del país. Però al pare, en oferir el seu ajut a les autoritats britàniques, aquestes, després d'haver agraït i remunerat la informació donada sobre la salvació de vaixells i altres dades que consideraren d'interès, es limitaren a oferir-li asil polític i això, sense gaires recursos econòmics, suposava una vida bastant difícil a Londres. En esclatar la Segona Guerra Mundial, aquesta situació de precarietat en què es trobava el pare es va agreujar davant la impossibilitat de mantenir cap contacte amb Catalunya i van decidir anar-se'n a Xile, aco-

llint-se a l'ajuda econòmica de la JARE (Junta de Auxilio de los Refugiados Españoles). De fet, l'ambaixador de Xile a Anglaterra coneixia les tasques que en Mateu Abelló ja havia dut a terme a Cartagena, i el va convidar a posar en pràctica els seus coneixements d'enginyeria naval per reflotar un dic enfonsat al port de Valparaíso.

No són moments segurs i la incertesa del moment històric s'exemplifica amb el cas del vaixell on van tenir passatge, el paquebot Oropesa, que va ser enfonsat pel submarí alemany U-96 en el viatge de tornada.

La Montserrat i el seu pare van arribar a Valparaíso: «un espectacle preciós entre muntanyes, a la nit es veu tot il·luminat», i van refer les seves vides començant pràcticament de zero. En Mateu Abelló va treballar als Astilleros Las Habas, propietaris del dic ensorrat –el qual meritòriament va salvar– i més tard va donar classes d'enginyeria naval a la Universitat de Santiago de Xile. La Montserrat, per la seva banda, va treballar com a secretària bilingüe a diverses empreses i, finalment, al Consolat dels Estats Units. Amb els anys exerciria de professora d'anglès a la Braemar School i a l'escola Suïssa de Santiago. Una part de la família s'acabarà trobant. Hi ha el cas del seu germà, que va ser mobilitzat al front republicà durant la guerra civil i que patirà la repressió franquista en l'horror dels camps de concentració espanyols, i que no serà fins pràcticament al retorn de l'exili de la Montserrat que tornaran a trobar-se.

Entre el nucli de catalans exiliats a Xile va conèixer el seu futur marit, Joan Bofill, amb qui la Montserrat Abelló tindrà tres fills. Aquella època va ser, en paraules de l'autora, «com unes vacances massa llargues».

Hem de tenir en compte que la cultura catalana va tenir una importància en el conjunt de l'exili americà. Per exemple, a Mèxic existeix el grup format per Agustí Bartra, Anna Murià, Pere Calders i Avel·lí Artís-Gener «Tísner», entre altres. De la mateixa manera, a Xile existia un altre grup d'escriptors catalans que

mostraven les seves inquietuds culturals i amb qui la Montserrat acabarà col·laborant i, en alguns casos, establint amistat: Joan Oliver, la pintora Roser Bru, els germans Trabal, C. A. Jordana, Domènec Guansé i Xavier Benguerel entre d'altres. Mèxic i Xile eren els dos puntals de la cultura catalana a l'exili americà.

El grup de Xile serà força actiu, emprendre un treball entusiasta de continuació literària amb la producció d'abans de la guerra. Apareixerà la revista *Germanor*, dirigida per Domènec Guansé, i les publicacions d'El Pi de les Tres Branques que editaria, entre altres llibres, les *Elegies de Bierville*⁸ de Carles Riba. La Montserrat recorda que, de vegades, coincidien en trobades festives o de tertúlia, on va conèixer Pablo Neruda qui sempre va mostrar simpatia per la causa republicana i pels catalans exiliats.

En aquell context, Montserrat Abelló ja va donar mostres de la seva inquietud i va participar en un taller literari, encara que ja feia anys que anava escrivint privadament pel seu compte. Però tot i l'assiduitat de creadors que va arribar a conèixer en aquella època, no tenia prou temps per dedicar-se a la literatura. Encara que...

«Poc després va néixer el nostre tercer fill, i l'impacte produït en conèixer el seu diagnòstic en un temps en què no hi havia els estudis ni les facilitats que, sortosament, hi ha ara, em van provocar la necessitat imperiosa d'expressar tot allò que, com a dona, feia temps que duia a dins. I vaig tornar a la poesia, però no tractant de seguir cànons establerts com havia fet esporàdicament fins aleshores —cosa que no m'acabava de satisfer—, sinó seguint el meu propi impuls interior, basant-me en el ritme de les paraules. I en català! Des d'aleshores no he deixat d'escriure poesia, i sé que aquesta és la meva forma d'expressió.»⁹

8 Carles Riba. *Elegies de Bierville*. Buenos Aires, 1942 [Barcelona, 1943]. Segona edició revisada i augmentada: Santiago de Xile: El Pi de les tres branques, 1949.

9 *Qui sóc i per què escric... op. cit.*, p. 4.

A partir del desvetllament de la necessitat d'expressar-se, la Montserrat va començar a conrear la poesia, allà per la dècada dels cinquanta, en l'àmbit privat. També és l'època que es llança a traduir de l'anglès al català i al castellà. De fet, serà més concretament amb la traducció de la poesia que trobarà una vocació que no l'abandonarà mai.

I va arribar el moment de tornar. La Montserrat i el seu marit sabien que no havien de deixar passar més temps, s'havia de prendre una decisió ja que mai no havien pensat a quedar-se per sempre a Xile. Després d'un viatge a Barcelona, l'any 1958, amb la seva filla, la família va pensar que era el moment de fer el retorn. Arriben a Barcelona l'any 60 i al poc temps es trobarà treballant a l'Escola Massana i, tot seguit, entrarà a treballar de professora d'anglès a la Institució Cultural del CIC, on donarà classes fins a la seva jubilació. Establir-se de nou no va ser fàcil, però el caràcter lluitador de la nostra autora la va fer sobreposar-se a les dificultats.

Era el moment de presentar el seu primer llibre *Vida diària*,¹⁰ un poemari que va ser publicat l'any 1963 a l'editorial de Joaquim Horta.

10 Montserrat Abelló. *Vida diària*. Barcelona: Joaquim Horta, 1963. Pròleg de Joan Oliver.

L'hora de la veritat

Quan apareix *Vida diària* l'autora té quaranta-cinc anys, en fa tres que ha tornat de l'exili amb marit i tres fills; el més petit, en Ferran, té dotze anys i pateix la síndrome de Down. La situació no és anecdòtica i així ens ho explica Marta Pessarrodona al pròleg de *Vida diària. Paraules no dites*¹¹ publicat el 1981: «En definitiva, allò que per a qualsevol escriptor és pura dada biogràfica, per una dona –com sabem molt bé– és fet determinant, i partint d'aquest supòsit és quan ésser dona escriptora catalana que ha conegut l'exili i la maternitat, la condició de mestressa de casa, ens pot explicar molt bé el que amb tanta eloqüència ens diu una estrofa d'un seu poema:

*Només de tard en tard,
puc agafar la ploma.»*

Em sembla de vital importància remarcar la situació personal de l'autora en aparèixer el seu primer llibre. Montserrat Abelló no és deutora de cap actitud ingènua de la vida. Per edat i per experiència ja sap quin pa s'hi dóna. Sorpren la contenció dels seus versos, i davant de les moltes frustracions, aquella estranya

11 Montserrat Abelló. *Vida diària. Paraules no dites*. Barcelona: La Sal, 1981. Pròleg de Marta Pessarrodona.

sobrietat que no acaba caient en el desànim. L'esperança sempre hi és present. Un intuïtiu Joan Oliver recorda les xerrades que va mantenir amb la Montserrat a Xile i ens deixa dit: «Juraria que en aquells temps la Montserrat Abelló ja feia o pensava poemes.»¹² I no anava gens errat. És important situar el context de l'autora per entendre que no es tracta d'una d'aquelles vocacions espontànies, d'evolució meteòrica. Darrere seu hi ha l'esforç, l'estudi i l'experiència vital.

A *Vida diària*, tot i ser el primer llibre, hi aboca tota la maduresa vital. Traspua encara tímidament la necessitat d'afirmar-se com a dona i com a escriptora, amb totes les renúncies i pors que significa la introspecció. La Montserrat no entén la poesia com una exacerbació del sentiment, els mecanismes que l'autora fa servir són subtils, les imatges clares i la primera matèria les paraules.

*Però el cant de l'ocell
és agut entre les tiges primes,
i, més amunt, unes branques fosques
pengen de l'arbre
com les arrels mortes
sense terra.*

L'obsessió de la Montserrat per la força de les paraules i la música interna de la poesia, el ritme, li ve donat per la seva innata capacitat musical –que no té res a veure amb la cantarella rítmica d'algunes formes mètriques–, la seva vocació de traductora i, probablement, pel fet d'haver pogut contrastar els ritmes lingüístics de l'anglès i del castellà. Abelló és una intel·ligència sensible, cap dels seus poemes no respon a una eufòria o a una decepció gratuïta. La primera poesia d'Abelló encara és deutora del simbolisme, la fascinació per la paraula la porta al preciosisme de les imatges. En cap cas, però, no farà exercici de barroquisme estilista, ni s'abocarà a l'excés.

R

Zb

¹² *Vida diària*, op. cit., p. 9.

*Llarga com un fil, l'agulla
de puntada aspra, insegura.*

L'estètica acurada, la imatgeria precisa i contundent, l'harmonia de l'acceptació de les circumstàncies vitals, tal com arriben, amb un punt d'acidesa, però alhora confrontant amb una actitud intel·ligent la fermesa ideològica de base moral a un excessiu anhel utòpic. L'autora prefereix les mans a les ales, les prestacions de les mans ofereixen infinites possibilitats expressives; en paraules d'Abelló: *He envejat els ocells,/ però les mans/ són fortes,/ estimen,/ donen i accepten*. Tot i la reclusió de l'autora a la seva rutina familiar i d'exili –en els primers poemes de *Vida diària* encara detecto la presència d'imatges i símbols de l'estada a Xile–, agraeix la senzilla presència d'un gaudi familiar: *Avui la tarda em porta/ una alegria suau...* Això no significa que el conflicte no existeixi: aflora una lluita interna. De fet, la pedra és un altre símbol que apareix en poemes on l'agressió és explícita, però sempre ve a ser una eina per construir a partir de les nostres capacitats humanes. O la presència d'arbres, de què sovint l'autora se'n serveix de mirall. A mesura que el llibre avança el to és més ferm i el compromís d'Abelló pren clara posició explícita de denúncia feminista. *Absortes lluitem sense camí,/ dins el gran buit*.

El poema «Retorn» és l'enllaç estilístic i ideològic entre el primer llibre¹³ i el següent, *Paraules no dites*.¹⁴ És el primer poema titulat de l'autora, un recurs que farà servir molt poc. A banda, «Retorn» ja ens dóna prou pistes de canvis fisiològics en la poesia d'Abelló. El poema és llarg –una característica poc comuna en Abelló– i comença amb un pletòric: *Un esclat d'abril a les venes per dur-nos al món dels records infantils, a la seva Tarragona nadiua. Per això, com que sóc filla/ d'aquesta terra tan*

13 *Vida diària*, op. cit.

14 Aparentat amb el títol *Vida diària. Paraules no dites*, op. cit.

trepitjada,/ he sortit rebel. La Montserrat fa un petit repàs de l'exili i del retorn i se suma a les veus de denúncia ja existents amb una veu valenta, *replantada*. El poema acaba amb un: *I ara asseguda/ al llindar de casa meva/ sóc amb vosaltres.*

En paraules de l'autora:

«És molt llarg i el vaig escriure de bursada amb motiu d'un esdeveniment familiar, quan vam tornar de l'exili l'any 60, sense canviar-hi gairebé res, molt diferent als que escric en general: poemes curts on més aviat suprimeixo paraules que em semblen innecessàries.»¹⁵

«En retornar a Catalunya vaig publicar *Vida diària* gràcies a l'entusiasme del bon amic i poeta Joan Oliver (Pere Quart). Des de llavors no he deixat d'escriure i de traduir, una altra de les meves passions. Podria afegir-hi moltes coses: una, que encara que no publicqués continuaria escrivint, i que seguiria fent-ho a la meua manera, sense concessions. Però aconseguir publicar és una fita important. I això no hauria estat possible sense el suport de la família, d'amigues i amics i, sobretot, de les dones que he conegut a través del feminisme, de les poetes i els poetes que estimo i de les actrius que han participat en la lectura dels meus poemes i traduccions. Resumint podria dir, com dic en un dels poemes, que escric perquè estimo la vida i, així, la faig meua moltes vegades.»¹⁶

A poc a poc, però, la poesia d'Abelló s'anirà desempallegant del simbolisme, a mesura que l'autora s'adapta al tragí de la ciutat i a una certa urgència vital, acompanyada per l'entusiasme d'un nou règim polític. Totes aquestes noves circumstàncies animen l'autora a fer sentir el moment: el moment històric que la circumscriu en un nou context i el moment personal d'allibe-

R

15 Reproducció de la xerrada que Montserrat Abelló va fer el 6 de març de 2003 al Cafè Poetes de Tarragona amb motiu de la IV Trobada d'Escriptors del Camp de Tarragona. Es pot trobar a: <http://premisliteraris.tarragona.cat/abelloxerrada.html>.

28

16 *Qui sóc i per què escric... op. cit.*, p. 4.

rament com a dona, com a escriptora i com a exiliada política. Som als anys 80 i la Montserrat es troba en un altre context més amable, comença a rebre els primers reconeixements com a poeta i traductora. L'any 1981, tal com ja hem dit, publica *Vida diària. Paraules no dites* a Edicions de la Sal, amb el pròleg que hem comentat de Marta Pessarrodona, on denuncia la mala recepció de la poesia catalana en no poder haver llegit l'autora quan va aparèixer la primera edició del llibre. En aquesta edició, però, es recupera, d'una banda, part del llibre publicat l'any 63, i s'hi afegeix un nou llibre: *Paraules no dites*.¹⁷

*És fàcil dir t'estimo
i abraçar-te en el
llit espès i
alçar-se sense dir-se res,
i endevinar què hi ha
darrere les paraules que no
es diuen.*

Aquest cop Abelló ens aporta la necessitat d'expressar-se lliurement, la paraula que pren protagonisme és l'aigua, l'aigua que calma la set d'afirmar-se, amb la urgència del crit propi que esdevé col·lectiu, per necessitat de les circumstàncies vitals, d'una nova perspectiva política i d'una esperança de llibertat. *Un crit, mil/ crits/ ofegats cada cop/ que s'obre una porta*. Apareix així el món urbà amb el seu tràfec i el retrobament íntim de la nova realitat. Després de l'eufòria l'autora alterna el brogit amb l'estranyesa personal: *Una a una hem anat estirant/ les robes desusades./ Aquelles que ens parlen/ d'altres temps, d'altres/ costums...*

En *Paraules no dites* constatem ja alguna transició que quedarà confirmada al següent treball, *El blat del temps*,¹⁸ publicat

17 *Vida diària. Paraules no dites*, op. cit.

18 Montserrat Abelló. *El blat del temps*. Barcelona: Editorial Columna, 1986. Pròleg de Maria Àngels Anglada.

l'any 1986 per Àlex Susanna a l'editorial Columna. Els temes són els mateixos però la necessitat d'afirmar-se pren un gir contundent i, alhora, una coherència que harmonitza amb l'obra anterior.

Però és una constant a l'obra d'Abelló l'estalvi de recursos expressius, dir en poques paraules sense faltar a l'exactitud del que es vol dir. Maria Àngels Anglada recorda molt bé, al pròleg, les paraules de Tomàs Garcés: «la poesia més clara no deixa de tenir la seva dosi de secret». L'epidermis de l'autora fa més tangible la seva poesia, expressa ja no des del símbol, sinó des de la quotidianitat diària i present que ja ens anunciava. El que abans se suggeria, ara s'afirma amb tota la cruesa, sense que busqui en cap moment sumar-se al dramatisme emocional.

*Sols té importància allò
que no has fet encara.
El que ja has fet és
fugitiu,
independent de tu.*

Aquest mirar cap endavant és la característica essencial de la lucidesa i el pragmatisme de la Montserrat, cap passat no redimeix el present, només el que no hem fet ens mostra l'únic camí d'exculpació en el futur.

El 1986, quan apareix *El blat del temps*, la trajectòria de la poeta la trobem per primer cop estabilitzada en una editorial d'àmbit nacional i amb bona distribució a les llibreries.

Som davant d'un poemari d'estructura més complexa. Està dividit en tres parts diferenciades; d'aquesta manera ordena les motivacions temàtiques, alhora que fa servir diferents punts de vista que emmarquen la visió global de l'autora.

La primera part es titula igual que el llibre: «El blat del temps» i, en cursiva, *tu*. En aquesta part la Montserrat aprofundeix en el que representa la maduresa, no sense mostrar una certa per-

plexitat, però la fermesa de les conclusions íntimes a què l'autora arriba imprimeix un caràcter d'estabilitat personal i d'equilibri difícil, on no defuig el cansament físic, ni el cansament de les emocions pròpies.

*...ja no hi ha res
d'estrany entre tu i jo;
que cap camí no ens és vedat.*

Aquest horitzó de possibilitats esperançades, sovint topa amb els moments de defalliment i d'angoixa.

*Cauen com fulles,
mortes,
deixalles de sentiments
i d'esperances.*

Montserrat Abelló pren consciència de les oportunitats perdudes, no vol que res amagui les coses com són. Cap símbol no és sobrer o redundant i així ens ho fa saber l'autora:

*Desconec tot enginy que
formula florides paraules,*

Aquests dos versos són determinants per entendre la maduresa de l'autora, no vol trencar amb la seva trajectòria –poques poètiques són tan coherents com la d'Abelló a la nostra lírica–, però necessita despullar-se d'una atracció per la paraula que li desvirtuï l'experiència vital.

Un exemple el trobem quan fa servir el símbol de les mans i els dits per comparació amb les ales de les aus a *Vida diària*, i torna a fer-lo servir a *El blat del temps* però amb una evolució més cap a l'autenticitat de l'àmbit privat i no tant cap a l'abs-tracció.

*Mirar a l'altra banda
del mirall,
parlar amb els dits.*

*Però ja ens hem vestit,
com sempre,
dissimulant la por.*

Dit d'una altra manera, Abelló renova el seu discurs, l'associa més a l'experiència íntima i no deixa que els simbolisme es retroalimenta:

*...de les teves mans
llises, tendres, sense
senyals de nafres.*

La lluita interna acaba en una certa harmonia retrobada,

*Com l'arquet d'un violí dins
la calma de la tarda.*

La segona part es titula: «L'ordit del temps» i, en cursiva, *jo*. Si «el blat del temps» és la menja o podríem dir el pa que s'hi dóna, «l'ordit del temps» és la trama física on les necessitats d'espai vital per expressar-se es mostren de forma més tangible.

*El meu cos és un pou
de paraules
que malden per eixir-ne.*

En aquesta part, la Montserrat es mostra més sentenciosa, clara i segura, sense concedir cap dubte a l'autoafirmació. Aconsegueix uns resultats determinants per al seu futur poètic. Fixem-nos, si no, en aquest magnífic poema breu:

*He vist la mort
per dintre. Duia
un infant als braços.
No tenia peus, no caminava.*

La quotidianitat familiar, la llar, la ciutat i l'agressió del tràfec humà en contrast a la penombra de la casa, la recerca d'una pau per retrobar-se, no per amagar-se. I una mirada neta cap a endavant, sense correspondència amb les lamentacions del passat.

*Sols té importància allò
que no has fet encara.
El que ja has fet és
fugitiu,
independent de tu.*

La tercera part del llibre, «L'impuls de la sang» du, en cursiva, *nosaltres*. Les experiències que expressa Montserrat Abelló poden ser compartides des d'un primer moment, mostren la seva receptivitat davant dels «altres», però també mostren les contradiccions a què sovint es troba l'individu davant del col·lectiu:

*I m'aboco amatent a
escoltar els uns i les altres.*

*Però la meva veritat
em retorna
al mateix lloc de solitud.
I submergida hi visc;*

El substrat ètic de l'autora l'hem vist refermat a altres poemes, però no l'ideològic. La Montserrat té molta cura a expressar la passió i es mostra molt austera i objectiva en el terreny literari davant del seu propi pensament.

*I, sobergues, ens alcem contra
mites, déus i profetes!*

També observem que l'autora no és indiferent al medi on fa la seva vida diària i l'escenari del medi urbà apareix sovint.

*¿Res no aclarirà l'ombra
que envolta les voreres
on mai no toca el sol?*

O la seva relació particular amb els fills, la diferència dels dos papers que desenvolupa en el seu dia a dia, el de dona i el de mare, que en molts casos es mostra incompatible, i les conclusions a què l'autora arriba com a dona, sovint es veuen impedides en el paper de mare. També sovintegen els pensaments i paraules que es van defensar en el passat, però que el temps i les circumstàncies han deixat obsolets, o la repressió històrica de les dones enterrades a la seva privacitat:

*però quantes paraules,
quants pensaments
de foc i d'aigua
no han quedat ofegats
al fons d'aquestes
cambres tancades.*

O el cant esperançat que convida a mantenir l'espurna mentre siguem vius, un requisit inherent a la nostra humanitat.

Un cant que anirà creixent en el següent llibre, *Foc a les mans*,¹⁹ aparegut l'any 1990 a l'editorial Columna, amb un pròleg de Maria-Mercè Marçal, poeta amiga, qui dirà: «*Foc a les mans* sembla enllaçar amb la darrera part del llibre anterior. El

¹⁹ Montserrat Abelló. *Foc a les mans*. Barcelona: Editorial Columna, 1990. Pròleg de Maria-Mercè Marçal.

títol, d'entrada, prové del primer poema, on el foc i la sang es troben estretament identificats. La primera persona del plural es fa, també, insistent al llarg del recull, potser més a la primera part.» Avalant l'observació de Marçal, afegiria que l'obra d'Abelló respon a un discurs que creix progressivament. Com assenyala la prologuista, el llibre es divideix en dues parts. La primera, «Foc a les mans», reprèn el motiu del títol i mostra una Abelló inflexible amb la intangibilitat de les paraules i la seva manipulació, en constatar la inèrcia dels cossos en el temps:

*I no són els anys passats
els que em donen defallença,
sinó el bleix cansat del pit,
de molts botons premuts.*

Abelló aposta per la lucidesa amb les llums i ombres que li corresponen, necessita des de la seva realitat manifestar el pensament propi però sense fugir d'estudi. L'obsessió serà, doncs, expressar-se sense un excés d'abrandament ètic:

*Tu saps com la llum
es rebel·la contra
estranyes ombres,
contra inexplicables
silencis.*

L'autora defuig la por delimitant-la a la realitat cognoscible, l'estratègia ha estat emprada amb anterioritat però hi aprofundeix per mostrar les renúncies de forma despullada, desolada i incisiva:

*Ja no hi ha lluita,
hi ha certesa, i el silenci
s'ha fet tan dens que ofega.*

Una fórmula que anirà repetint amb petits esburneigs d'esperança. *No hi ha res que anunciï/ cap nova deu.* Aquest estira-i-arronsa arriba a la seva culminació en aquests versos:

*És inútil
clamar contra tirans,
si som botxins
dels nostres cossos.*

És a dir, la responsabilitat recau en nosaltres mateixos. Abelló entén que el pitjor enemic conviu dins nostre i es barreja amb d'altres pensaments circumstancials. Els fantasmes interiors es converteixen en el detonant d'un malestar que desvirtua els fonaments de la pròpia existència. I on és la clau del detonant?

*Desig, foc de la ment,
llavor desarrelada.
Plasma d'amor i de paüra.*

La segona part del llibre es titula «El pols de les coses». El pes afegit del temps desdibuixa la identitat de l'autora, el pols és aquell batec que defineix, la definició dels objectes, però també afegiria que és aquella atmosfera inquietant de les coses no fetes servir fa temps. L'autora s'hi rebel·la, intueix que cal ferma per no deixar-se arrossegar per les circumstàncies alienants de la vida:

*El vent que ens penetra cos
endins.*

*I tu i jo caminant
contra el vent.*

d'una visió física del món a partir de la seva realitat cognoscible, on la petitesa de l'ésser –amb les seves febleses i mancances– resulta evident, encara que alhora és una part ínfima però complementària d'un tot indefinible. És a dir, tota cosa petita i aparentment insignificant realitza algun paper en l'harmonia còsmica. Abelló defensa fins a les últimes conseqüències que la sola presència en el món ha de respondre a alguna mena de sentit últim, tot i que admet amb modèstia la dificultat per comprendre el mecanisme final.

*Som mons incandescents,
estrelles solitàries;
apagades, mortes, una
de les moltes altres
úniques parts
d'un mateix tot.*

El discurs d'Abelló tant puja a l'estratosfera com se situa al mig de l'angoixa existencial. L'autora és capaç de desdoblar-se per sentir el dolor humà i ho fa sense perdre cap argument que la consoli, amb el bisturí de l'objectivació mostra la cruesa i la devastació que protagonitzen aquests versos.

*T'alces com aquell qui
abasta una flor. Cada crit
és una espina
que se't clava.*

D'altra banda, la quotidianitat és present quan l'autora fa servir imatges suggeridores i que ens porten al nucli de la percepció poètica:

*...I a l'eixida
hi ha una aixeta
que encara degota.*

Intuïm la vida en parella, els dubtes i pensaments que ballen a l'entorn de la sinceritat dels gestos privats i la reclamada atenció de vida íntima que la rutina acaba espatllant. De proclamar aquesta necessitat d'empatia amb la parella, la Montserrat no se n'amaga:

*tens por de la fosca
o d'estar ajagut vora meu
amb els ulls oberts.*

«El pols de les coses» també és un afany per retrobar les amistats que va fer a l'exili de Xile, el motiu és concret, i singular: l'opressiva dictadura d'Augusto Pinochet i la inevitable i consegüent comparació amb la història moderna de Catalunya, fa que la data de l'11 de setembre sigui el nexa d'una solidaritat que la Montserrat expressa molt bé en aquests dos versos: *Avui, onze de setembre/ sols la mar ens separa*. En aquest catàleg de records i homenatges no hi manca un poema dedicat a Pere Quart i a Joan Oliver, el poeta i la persona amb qui la Montserrat va compartir amistat i anhels polítics i literaris. El poema esdevé amarg davant la persistent injustícia a què el món es veu constantment abocat:

*La vida diària no en té,
de mesura.*

L'autora, però, no vol deixar-se emportar pel pessimisme, i pren l'opció del dubte o la seva humilitat davant les coses conegudes. Conegudes? I des de quin angle?

*I llavors penses en aquells
que estimes i amb qui has
conviscut al llarg dels anys
i encara no coneixes,*

Aquest és ara el punt de partida, o punt de retorn, i des d'aquesta nova perspectiva l'autora avala una nova manera d'encarar els aspectes foscos de l'existència. I afirma contundent:

Nego que naixem cruels.

A partir d'aquest senzill vers, Abelló aboca un raig d'esperança, ja que si no som cruels per naixença, la maldat és apresada i es pot reconduir, i potser està a les nostres mans actuar en positiu.

Les paraules, la cultura, són l'eix que vertebrava la comunicació humana i també els seus canvis, però primer s'ha de canviar d'actitud. Una actitud negativa ens porta invariablement al silenci, a la foscor, però, en paraules de Maria-Mercè Marçal, un canvi d'actitud demostra que tot és possible: «contra aquest silenci, doncs –que no exclou tampoc una altra cara positiva del silenci– la invitació final.²⁰

*Fes teu aquest desig.
I endinsa't al cor
de les paraules.*

*L'arrel de l'aigua*²¹ és el següent llibre de Montserrat Abelló publicat l'any 1995 a l'editorial valenciana Denes. Aquest cop, però, el llibre no durà cap pròleg, però sí que l'encapçalaran dues cites que ens acompanyaran en aquest viatge. Les cites són d'autores que Montserrat Abelló ha traduït i coneix molt bé: Elisabeth Bishop i Anne Sexton, i cada cita respon a la inquietud que sent l'autora davant de les coses que passen i davant de les coses que li passen. La cita de Bishop fa: «El tumult dins el cor/ va fent preguntes.» Sexton, però, es mostra més expeditiva: «Oh nit, nit estrellada amb tu/ em vull morir.»

20 Montserrat Abelló. *Foc a les mans*, op. cit., p. 17.

21 Montserrat Abelló. *L'arrel de l'aigua*. València: Editorial Denes, 1995.

El llibre està dividit en quatre parts: «Al caire de la nit», «Dins el mirall», «L'arrel de l'aigua» i un darrer poema en la part titulada «Somni».

A la primera part, «Al caire de la nit», ja ens adonem que el discurs de l'autora pren una alçada més elevada, ho hem dit abans. Abelló parteix d'uns paràmetres clars: la seva no és una poesia que busqui una nova motivació, l'autora creix en els seus poemes, el seu és un projecte artístic que s'emmotlla a la vida i a l'evolució del seu pensament en una dinàmica poètica sempre ascendent. I el començament d'aquesta part no podia evidenciar-ho millor:

*Al caire de la nit
hi ha silencis greus...*

L'autora obre la inquietud amb aquests dos versos i més endavant encara ens diu:

*Desesmada escrius
com si les paraules
no fossin ja teves.*

La percepció del món extern esdevé una metàfora del món intern d'Abelló i això la porta a un cert deseiximent. L'autora ja ens ho adverteix a l'estrofa anterior: *Res no és fàcil i/ la mort em coprèn*. El conflicte, però, haurà de deixar pas a la calma:

*I em duen de nou
l'urgent desig de viure.*

R Però aquesta és una calma falsa, una mascarada que la Montserrat anirà destapant a través de l'insomni, del malestar nerviós que adverteix de la inquietud interior:

*No poder dormir. I tots
aquests vermells, bronzents
a dins.*

Altre cop serà el dubte i la recerca de la paraula intuïda
aquella que l'acabarà de definir o de desvetllar la identitat més
íntima:

*Ja que res no és del tot
si no queda gravat com sang
damunt del paper.*

L'autora, però, toparà amb els seus límits corporis, amb el seu
jo més tangible car no pot fugir d'ella mateixa, ni pot assumir
l'alteritat, però sí que pot concebre la possibilitat més enllà de
la lògica:

*¿Què fer d'aquest jo indestructible
que se m'aferra,
aquest jo sempre el mateix
que m'impedeix ser l'altre?*

Davant d'aquesta possibilitat la realitat física s'imposa i el
defalliment s'expressa:

*De sobte m'he sentit
tan cansada. No en vull més,
de paraules; m'obsedeixen
i em col·lapsen.*

És precisament «al caire de la nit» on la Montserrat tanca
aquesta part i com per art de màgia l'autora es desprèn de la
gravetat dels mots i diposita en el temps la conciliació. De fet,
el temps pren la qualitat tova de la cera: *i cadascú/ l'afaiçona/ i*

se' l fa seu. És a dir, al final la responsabilitat dels propis actes, de la llibertat i de la seva percepció només decep un mateix.

«Dins del mirall» és la segona part del llibre, i Abelló fa l'ullet al lector en referir-se a l'obra d'un dels clàssics anglesos victorians, Lewis Carroll, concretament al llibre *A través del mirall*.²² Abelló hi expressa la por íntima de la clarividència, indica allò que som i no allò que aparentem.

*I no gosem penetrar-hi per por
de trencar no sé quins misteris
ignots d'espill.*

La clarividència enfoca aquells aspectes negatius o simplement molestos de la nostra forma de ser: *Hores en què cal preguntar-nos/on va la nostra innocència*. I la innocència desapareix en el moment que és bombardejada per les notícies televisives. A la intempèrie de la violència quotidiana Abelló evidencia un mal que sorgeix de l'excés visual i que esdevé una anestèsia emocional.

Plenes de sang les mans.

*I deixem
que ens envaeixi la claror.*

Davant d'aquesta certesa l'autora se sent impotent i d'aquesta impotència apareix el dolor, encara que paradoxalment és la por a no saber i no a l'excés d'informació allò que acaba portant una frustració real.

*És el no saber
que esglaià.*

²² Lewis Carroll, *Les aventures d'Àlicia*. Barcelona: Editorial Barcanova, 1990. El volum inclou: *Les aventures d'Àlicia en Terra de Meravelles* i *A través del mirall i allò que Àlicia va trobar a l'altra banda*.

Tot i que és la pròpia quotidianitat la que donarà la pau, el pas del temps accelera l'acció vertiginosament, però és la fixació de la consciència en allò que passa el que retorna l'harmonia o el recer a l'autora:

*en què el color verd
d'una sola fulla
de gerani que mou el vent.*

I torna al mirall, a la inquietud de la pèrdua de la innocència, al reflex envellutat de la mirada.

La tercera part es titula com el llibre, «L'arrel de l'aigua», i té un clar to privat on l'espai és la parella i el motiu la reciprocitat còmplice de l'amor: *Ara, quallada en aquest / teu-meu silenci*. El cant d'amor va adquirint forma d'homenatge a tota una vida compartida. En aquesta part, l'autora anteposa a la bellesa del paisatge el sentiment viscut, l'erotisme a flor de pell en forma de reacció a l'esteticisme formal.

*La intensitat d'ulls
que es fan presents i penetren
més enllà de la immediatesa
del sexe.*

*Submergits en tanta buidor
ens ha estat donat
aquest privilegi.*

En aquest diàleg amb l'amor immediat, hi ha un substrat d'autoafirmació identitària femenina, aquest espai de rebel·lia que es mostra prenent la iniciativa a l'hora d'expressar els sentiments a la parella, encara que l'autora intueix que és massa tard: *Tot just desperta/ i ja esmicolada*, però aquesta comunicació va més enllà de l'expressió verbal, les paraules no poden

substituir el joc sexual *Com si volguessin engolir/ tot el desig del món* però alhora existeix un cert distanciament o una buidor inexplicable.

*Aquest jo i tu
a què ens aferrem
amb el foc constant
d'un voler deslliurar-nos.*

La quarta part, «Somni», consta d'un sol poema i explica oníricament el que en certa manera respon al seu anhel profund, l'única victòria possible al pas del temps i és el final del temps biològic, és a dir, la mort, però no de qualsevol manera:

*I era així com,
plàcidament,
sense dolor moria.*

*Són màscares que m'emprovo*²³ és el següent treball que publica la Montserrat. Aquest cop es tracta d'una *plaque* composta per vuit poemes, editada a Cafè Central, just el mateix any que s'edita *L'arrel de l'aigua*.

En aquest treball, la màscara és el símbol del simulacre: *Com ric mireu*. Però l'aparença amaga l'amargor: *Perquè ja fa massa anys/ que espero...* Això origina el dubte: *I ja no sé...* Abelló se sent decebuda, les expectatives creades no s'han acomplert, però es manté en la constància.

*I tossuda m'aferro a
aquestes mans que escriuen
sense gosar mirar-les.*

²³ Montserrat Abelló, *Són màscares que m'emprovo...* Barcelona: Cafè Central, 1995.

La prova d'aquesta decepció és l'inexorable envelliment del cos amb les seves empremtes, que comporten una decepció més gran, car perd sentit el motiu de la lluita, però és la intuïció i la vitalitat present que faran que no perdi el nord que dóna sentit a la seva vida:

*Però em queden els ulls i sé
que dins d'aquest cos
encara m'hi corre ben roja la sang.*

La solidaritat amb la parella roman ben palesa, el costum de la vida comuna impregna les paraules de l'autora: *Ja no puc parlar/ sense que hi siguis*. Alhora hi ha la presència subtil de la mort a cada acte: *I és quan no hi són que ens hi reconeixem*. Abelló vol extirpar les màscares, el rictus social que acabem per creure'ns davant del vici del ritual quotidià. El que es proposa és assumir la seva identitat real sense amables conciliacions amb allò que hom o la societat espera d'un mateix. Al final, però, l'autora es mostra escèptica: *les guerres mai no es guanyen*.

*Dins l'esfera del temps*²⁴ és el poemari que publica l'any 1998 a Edicions Proa. Per aquest treball va obtenir el premi de la Crítica Serra d'Or de Poesia. És un llibre sense pròleg i amb dues cites, la primera de Maria-Mercè Marçal: «La mort encercla amb els anells/ la cendra viva, la paraula./ Qui destrueix l'amor, quin mal lleixiu/ esborra la sang viva de les roses?» La segona cita és de l'autora: «Contra l'oblit el record/ i l'obra assaonada.» Probablement ens trobem davant d'un dels poemaris més importants de la dècada dels noranta. Les obsessions que acompanyen l'autora des del seu ja llunyà *Vida diària*²⁵ van desplegant-se i replegant-se amb aquest joc de certeses que la Montserrat va posant a prova de vegades mostrant incredulitat, de vegades decepció, però aquests trasbalsos resulten útils per anar definint

24 Montserrat Abelló, *Dins l'esfera del temps*. Barcelona: Edicions Proa, 1998.

25 Montserrat Abelló. *Vida diària*, op. cit.

una actitud sòlida i lúcida. La poesia per Abelló és sobretot un exercici de coneixement interior que, mitjançant la força de les paraules, falca els buits i febleses dels dubtes raonables que van apareixent a la seva vida.

El llibre està dividit en tres parts ben estructurades. A la primera part, «Compàs d'espera», l'autora reflexiona sobre el fet d'escriure i la intangibilitat de la poesia, tot i que pugui partir d'elements concrets i de la seva estranya claredat:

*Tracto de fer
un poema
d'alguna cosa que
no puc tocar.*

La lluita o l'esforç per treballar el poema i la dificultat que suposa trobar les paraules justes ...*que em defugen esquivés/ al fons altiu del silenci.* A l'entorn d'aquesta idea l'autora s'identificarà amb els nous corrents literaris on la dona pren una veu important, tot i mostrar el seu escepticisme per la sordesa de molts lectors que no ho saben reconèixer:

*Un nou llenguatge diuen
nascut al fons dels segles.*

També emfatitza amb la metodologia i la paciència artesana que requereix la poesia i la compara amb les dificultats de la pràctica pictòrica. A través d'aquest símil Abelló identificarà la seva fascinació per la paraula. D'altra banda, l'experiència dels sentits en forma d'ombra confirma una altra via de coneixement, en un poema complex i destacable dedicat a la seva amiga Maria-Mercè Marçal:

R

*Hi endevino records, enciseres
imatges allà contingudes.*

46

encara que aquest coneixement no respongui a una via «cartesiana» de saber: ...*Mentre intento/ copsar-ne, tossuda, el secret.* La mancança de la paraula és l'origen d'una altra por de l'autora, sent l'estranyament de l'experiència subtil que no pot ser explicada, però que vertebra d'alguna forma la memòria. Oblidar el que hom ha viscut esdevé una temeritat i esbossa el mite de Medea per exemplificar la maledicció de la desmemòria.

«Vora l'illa roja» és la segona part del llibre, una part dedicada al seu marit Joan Bofill, que en cap moment no és complaent, ni autocomplaent. Hi trobem el retrat de la convivència amb tota la dificultat, la incomunicació, els desenganys però que, malgrat tot, conforma un viatge comú. Aquesta part arrenca del mite d'Ulisses, però amb la variant de la impossibilitat del retorn vers l'Ítaca somiada. *Ara l'illa no hi és*, el destí és desolador però davant d'aquesta descoratjadora realitat la Montserrat deixa una llumeta encesa:

*I del teu somni vençut
sols en quedem
tu i jo a la deriva.*

Davant d'aquest nou marc de referències, l'autora ens torna a situar en el discurs de caire amorós i reflexiu, la comunicació no verbal s'ensenyoreix de la relació, car és l'única possible, fent així del costum i de l'empatia un llenguatge:

No hem parlat de res.

*La maduresa
dels nostres esguards
era ben plena
de paraules.*

A partir d'aquí, Abelló reflexionarà sobre el que s'esperava de la relació, l'apassionament arrauxat, *sinistres dubtes*, l'erotisme.

Encara que, com bé ens recorda, sovint es trenca el fil de l'harmonia, tot i que cal confiar en la reconciliació:

*Curulla de llavors
negres, que s'escolen
lentes dins la terra.*

És preferible la sinceritat de mostrar-se amb els defectes i virtuts propis. L'autora accepta les renúncies i es mostra generosa amb l'altra part, perquè alhora també aprèn a entomar les pròpies renúncies. Aquesta negociació no és gens fàcil i així, amb sinceritat, ho mostra Abelló:

*Tu que no t'has volgut lliurar
mai al plaer dels mots, i t'has
endinsat en el silenci.*

La falsedat, la mentida, l'illa roja, ara, inexistent, vet aquí on rau el combat d'Abelló. Les coses petites, quotidianes que arrenquen cada matí com un nou naixement aporten una certa pau, un punt d'equilibri amb l'apassionament amorós:

*I em veig a mi mateixa diferent
batejada de nou per aquest
dia de sol que ara comença.*

La bellesa, la seducció, el comportament eròtic torbador, precisament d'aquest nou equilibri fora del dolorós record, fan renéixer les necessitats vitalistes de l'autora, amb un despullament desinteressat:

*Estimo els teus ulls
les teves mans, la teva boca,
els teus cabells, els teus
llavis molsuts i càlids.*

Abelló fins i tot ironitza sobre el seu estat:

*Aquest llibre no mostrarà
cap altre encert
i la primavera no tindrà
la més mínima volada.*

Erotisme és seducció, embolcallament, i els darrers versos d'aquesta part ho proclamen:

*...Mentre
fidel teixeixo*

*amb els meus mots
una fina xarxa
al voltant teu.*

La tercera part del llibre, «Contra el caire del temps», és una reflexió sobre l'horror i l'autora el retrata despietadament amb un detallisme corprenedor. La brutalitat de la violència i tota la tragèdia que se'n desprèn són visualitzats per l'autora com a «retauls vivents» i posant-se en tot moment al costat de la víctima, fins a uns límits insuportables:

*De cridar sense fre,
d'oblidar
tanta impotència.*

És ben visible la imatge d'*El crit* d'Edward Munch en aquest crit sense fre. Després de l'horror només resta la tristesa inconsolable i l'enyor d'una «nova tendresa», la necessitat d'una nova llum per sortir de l'atzucac que anunciava Theodor Adorno, després d'afirmar que després d'Auschwitz no era possible la poesia. Després de la barbàrie la vida deixa de tenir cap sentit.

*Vagarejo per un món
pla, sense horitzons,*

Contra aquest abisme obert per la freda conducta de qui aplica l'horror, hi ha el coratge al qual apel·la l'autora, com una transformació d'aquell crit de dolor contundent, en un crit d'indignació i d'insubmissió a la injustícia i la crueltat. Tot i el coratge mostrat, Abelló és conscient de la seva feblesa humana:

*Després, restem silenciosos.
Com elles, com ells, amido
la meva pròpia feblesa.*

Davant de l'angoixa per un fet biogràfic, l'empresonament d'un dels seus fills per motius polítics al tardofranquisme, explica l'experiència concreta:

*Set.
Això sí que sé el que és
com la sentia
en aquell carrer on –dreta
davant d'una porta– em deien:
«no se sap res».*

L'experiència que explica Abelló l'ha viscuda a la Guerra Civil, a l'exili de les notícies que arribaven de l'Espanya franquista, la Segona Guerra Mundial, el retorn de l'exili, la democràcia amb els claroscurs de la transició política... i tot i així el coratge d'Abelló es manté en la pregunta que porta la llum intuïda, en el misteri de viure cada dia la meravella.

Tots aquests llibres són compilats en el volum *Al cor de les paraules*²⁶ publicat per Edicions Proa l'any 2002, amb un afinat

²⁶ Montserrat Abelló, *Al cor de les paraules. Obra poètica 1963-2002*. Barcelona: Edicions Proa, 2002. Pròleg d'Oriol Izquierdo.

pròleg d’Oriol Izquierdo i il·lustracions de la catalana Roser Bru, una de les artistes més reconegudes actualment a Amèrica. Aquest volum, a més de classificar els llibres de poesia de l’autora apareguts fins al moment, inclou un poemari inèdit fins aleshores, *Indicis d’altres moments*, que conté dinou poemes, on són especials els dedicats a la mare i al pare de l’autora, i un de molt entranyable dedicat a la seva amiga Maria-Mercè Marçal. També hi trobem una breu antologia de poemes traduïts de poetes anglosaxones: May Sarton, Alice Walker, Margaret Atwood, Susan Griffin, Adrienne Rich, Sylvia Plath i una traducció a l’anglès d’un poema de Maria-Mercè Marçal. Així mateix, hi inclou un apèndix amb tots els pròlegs publicats als seus llibres de poemes. *Al cor de les paraules* va merèixer el premi Josep Maria Llompart de poesia dels Premis Cavall Verd, atorgat per l’Associació d’Escriptors en Llengua Catalana, el Premi Quima Jaume de Cadaqués i la Lletra d’Or al millor llibre català de l’any.

La publicació de *Al cor de les paraules* no aturarà la producció poètica de Montserrat Abelló. L’any 2006 l’autora publica el següent poemari, *Memòria de tu i de mi*,²⁷ i repeteix l’experiència a Edicions Denes, segell editorial que li ha estat sempre fidel. El llibre porta un pròleg de Feliu Formosa que amplia el perfil poètic d’Abelló, amb aportacions importants com la que reproduïm: «Rellegint els seus textos, trobem sempre, dins la seva polimetria, una musicalitat, un sentit del ritme perfectament pensats i adequats al contingut del poema.» El mateix Formosa ens aporta la pista clau per entendre el to del contingut del llibre: «després de la pèrdua de la persona amb qui l’autora ha compartit la major part de la seva vida, no hi trobem únicament el record de l’ésser estimat, sinó que ella mateixa l’inclou dins aquesta “memòria” del títol, és a dir, hi ha una projecció de futur de dos éssers, d’aquest “de tu i de mi”».

27 Montserrat Abelló, *Memoria de tu i de mi*. València: Editorial Denes, 2006. Pròleg de Feliu Formosa.

Memòria de tu i de mi és un pas endavant dins l'obra poètica d'Abelló. El perill de quedar-se amb una repetició sostinguda després de la publicació de les seves obres completes era gran, però l'autora aboca l'ànima en el seu llibre probablement més colpidor. Arran de la mort de Joan Bofill, el seu marit, Montserrat Abelló s'enfronta a dues conseqüències immediates: la pèrdua de la persona estimada i la solitud.

Memòria de tu i de mi és un llibre dividit en dues parts: «Enllà de tot somni» i «Records dins l'ombra». El llibre està dedicat a Joan Bofill i a la seva descendència fins als besnèts. A l'estructura del llibre s'hi afegeix una novetat, l'aparició del títol a cada poema, que en anteriors poemaris no existia. El títol que encapçala el poema és una repetició del primer vers, un recurs retòric que serveix per l'arrencada de la proposta lírica, mai per emmarcar el propi poema.

Abelló obre el llibre amb la impossibilitat de retrobar la paraula justa en els records. En aquests moments els records només li aporten confusió, violència i mentides. La confusió provoca en l'autora unes grans desorientació i inseguretat:

*He perdut l'ombra,
la veu.
Em fugen les paraules.*

L'autora, amb tota sinceritat, vol desvetllar l'origen d'aquell malestar que la porta a un pensament contradictori. D'una banda constata la crua veritat que coneix per l'experiència i de l'altra que la seva vida ha estat una lluita constant per obtenir-la:

*I no saps si dir-los
ben clar: com n'és, de crua,
la veritat,*

*que tanmateix estimes
amb un amor foll.*

En aquesta cruïlla Abelló aplica obstinadament aquest exercici de sinceritat que l'aboca a entendre el seu moment vital en la tasca de desaprendre's del que ha estat ella mateixa fins ara. Els canvis comporten por, no una por metafísica, sinó més aviat la por a les mancances físiques, a la certesa d'allò que no tornarà. En aquest exercici la lluita interna és una constant, la temptació de desànim és intensa, però l'autora troba forces en el record ferm de les persones que l'han marcat:

*I la memòria d'aquells
que amb tanta força
et colpiren,
perduda per sempre!*

No és habitual que Abelló faci servir signes d'admiració, ho fa més amb l'interrogant, però no abusa mai d'aquest reforçament retòric del text, potser pel caràcter serè de la seva poètica. Podríem dir que Abelló clava un fort cop de peu al terra per reaccionar i no deixar-se vèncer per l'abaltiment.

L'autora és una lúcida observadora de la realitat i mostra les paradoxes que amb una certa distància és capaç de percebre:

*Silenci que
ja no seria
sense la paraula
que l'explicita.*

Són les paraules les que defineixen el món, i fixem-nos com usa aquest condicional «seria». Quan visualitzem la paraula silenci podem entendre l'efecte del silenci, però el trenquem en ser dit encara que necessitem la paraula silenci, perquè sense la definició no existeix l'efecte. Abelló mostra el seu enginy en aquests versos, però no es desentén del discurs del llibre amb el

seu fil conductor. L'autora voldria visitar records i reviure'ls d'alguna manera, els necessita ben vius, perquè són, en certa manera, motius de coratge i d'ànim, encara que això també l'ancora al passat. Abelló intueix que necessita assumir el canvi, afrontar la novetat, viure al dia evitant la trivialitat i la pèrdua de temps que ofereix un cert oci televisiu. La conclusió a què arriba és que el més important és saber que les brides de les seves decisions són únicament seves. I pren postura davant dels ultratges socials i polítics, com deixa ben palès al poema «Ja no hi ha flors», amb una clara al·lusió final a la recent guerra de l'Iraq i la campanya solidària «No a la guerra».

La Montserrat viu en aquest món i no se n'isola, se sent participant d'un temps i d'un espai i col·labora a crear esperança davant de la injustícia. Encara que també pugui patir abaltiment, no es deixa devorar per les circumstàncies, manté alta la dignitat humana. Abelló, però, torna a trobar en el seu món íntim l'alè que l'acosta a tot el que estima i valora:

*Quins moments més durs,
més mesquins
ens ha tocat de viure!*

De tant en tant, l'autora necessita revoltar-se per reaccionar i no deixar-se endur per un conformisme anihilador. No es deixa vèncer i fa servir el món extern immediat per reivindicar-se com a ésser viu en comunió amb la vida:

*I aquest sentir com tot
batega al voltant meu.
I fos una altra part de mi.*

Finalment, Abelló dona la clau de l'epicureisme com a fórmula d'assolir una pau interior o felicitat, a partir del coneixement de la natura i contra la por que produeix allò que no podem explicar: la ira dels déus, la por a la mort, els

fenòmens naturals i el dolor. I l'autora ho resumeix de la següent manera:

I, en no esperar

*ja res d'un més enllà
no tenir por de la vida
ni de la mort.*

En la segona part del llibre, «Records dins l'ombra», el tema és l'amor i l'absència de l'objecte de l'amor, la persona estimada. Comença amb un interrogant que ens situa enmig de la incertesa: en el moment que l'amor falta, quin és el lloc cap on avancem? La desorientació torna a ser el punt de partida i el compromís amb el passat, –amb les defallences que provoca el fet de no tornar-lo a viure– i amb l'amor, fan que Abelló confegeixi la llum que la durà per aquest discurs:

*Eixuga't les mans
i mira'm els ulls
i digue'm ben fort
el molt que m'estimes.*

L'imperatiu serveix per exorcitzar la sensació de solitud, i d'alguna manera esperonar la pròpia inèrcia que la du al desànim. El resultat d'aquest estirabot és clar:

I tornaré a ser jo mateixa.

De vegades, però, aquest exercici esdevé un intent de pactar retrobaments impossibles, que només existeixen a la ment de l'autora:

*Ens neguem a acceptar
la veritat més clara.*

*I ens aferrem, obtusos,
a falsedats gairebé
obscenes.*

La lucidesa torna a prendre el timó d'aquest combat singular, el d'una autora que no es resigna a respostes dependents de les circumstàncies. La intensitat dels poemes puja de to i aquest tu pren la confessió d'Abelló que des de la passió s'aboca al lirisme subtil, on l'estranyesa de la pèrdua no malmet el goig de viure:

I em pregunto

*si aquesta casa
on em trobo i aquests
ulls amb què m'ho miro tot,
són meus.*

Perquè l'autora entén que és la por a manifestar-se en harmonia amb la vida el que dóna motiu al pessimisme. Aquesta comprensió li ofereix arguments per refermar la pròpia identitat i oferir-se de nou a l'esperança:

*I visc amb força
cada cop més,
el do de ser
sense recança.*

L'últim llibre de poemes publicat és *El fred íntim del silenci*,²⁸ editat de nou per Edicions Denes l'any 2008, amb una dedicatòria molt generosa: «A totes les persones que estimo i que m'estimen, sense les quals res no em seria possible.» Curiosament du quatre cites, en un clar homenatge a, d'una banda, les poetes catalanes amigues: Maria-Mercè Marçal i Maria Àngels Anglada i, de l'altra,

28 Montserrat Abelló, *El fred íntim del silenci*. València: Editorial Denes, 2008.

a la passió que exerceix traduint dues autores americanes per les quals professa una estima especial: Sylvia Plath i Adrienne Rich. Les cites posen l'èmfasi en la dignitat de les dones i la seva fortalesa. Es tracta d'un llibre compost de trenta-nou poemes amb títol propi –amb el mateix objectiu de reforçar la retòrica del poema i mai per emmarcar-lo. En aquest cas, el llibre no es troba dividit en parts. Observem una tendència a la concentració del poema, a depurar al màxim l'expressió. Abelló és més metòdica que mai:

*Alerta a no pronunciar
el mot temerari que
obriria la porta al desastre,*

El primer poema comença amb una advertència al lector i una recomanació a la subtileza de la paraula secreta ben guardada, precisament per no donar avantatge als seus «gendarmes». És en el següent poema que l'autora ens expressa la necessitat d'intimitat, davant l'excés que representa físicament i simbòlica la calor de l'estiu, i el que significa d'intromissió i manca d'espai propi per a la reflexió personal. El fred del silenci conduirà a la pau buscada. Heus ací el vers que dona títol al llibre. Bona part dels poemes giren al voltant de la creació poètica, la complicitat amb altres poetes amb el delit d'endinsar-se en els misteris de la poesia, també amb el contrapunt dels perills de l'essència inefable que emana aquest misteri poètic. Abelló reflexiona sobre l'abocament vertiginós a l'abisme del buit existencial, o bé la recerca ascendent de l'origen:

*buscant sempre
l'origen,
del foc la flama.*

La necessitat de coneixement humà, saber del cert la paraula i, encara més, saber quina és l'exacta pregunta per obtenir la

resposta adequada. La fam de saber, l'interrogant inabastable. Abelló, però, també reflecteix la seva experiència de l'instant màgic viscut, on la poesia emergeix de l'estranya pertinença a la ciutat, la identitat de l'autora roman ben determinada pels referents subjectes al món concret i, també, per la fidelitat a les persones que amaren els seus records:

*I em sento immersa
en aquesta ciutat on
cada rajol, cada finestra
és com si també fos
part de tu i de mi.*

Després d'aquest acostament a la tangibilitat, Abelló torna al silenci primigeni que és l'origen de tot pensament. Posar paraules a aquest silenci crea el problema de l'estranyesa íntima. Abelló intueix la tragèdia vital que consisteix a no poder tornar al món dels records i avançar inevitablement cap a la mort. L'absurd, llavors, desespera l'autora. Malauradament l'absurd s'ensenyoreix dels pensaments, la vida deixa de tenir un sentit, encara que l'autora miri d'esbargir-se. Abelló, però, torna a donar la volta a la situació creada, un nou equilibri apareix en haver-se esporgat els desigs i els somnis i trobar-se en calma i amb la consegüent placidesa. A partir d'aquí l'autora confia en la capacitat de creació de la ment humana, mitjançant els somnis:

*Amunt s'enfila, i avall
que fa baixada, dins un món
eteri, que de la matèria
més dura en fa un somni.*

Torna l'Abelló preciosista que es meravella davant dels fenòmens de la natura i de la llum i els transforma en imatges

belles i transcendents. Cal deixar-se portar davant de la mesquina d'alguns somnis que surten a malmetre la placidesa del moment viscut, i que l'autora defuig per deixar que l'instint la meni per amor a la bellesa viscuda. Abelló vol mostrar-se serena per dir tot el que necessita dir, sense interferències temporals, ni passions exacerbades. La poesia d'Abelló avança a l'epigrama tallant i sense més flors que la veritat despullada i epicúria:

*Al capdavant
el començament
i la fi són
una mateixa cosa,*

En una actitud gairebé zen, busca tenir la paciència per trobar la paraula justa sense cap ornament, ni cap additiu sobrer. *El fred íntim del silenci*, a banda de ser una reflexió sobre el fet poètic, és una obra de despullament i concisió que la marquen com una obra puntal a la poètica d'Abelló. La investigació «íntima» de l'autora dóna els seus fruits en la forma del poema. La modèstia d'Abelló la situa en l'espai no tan sols de la sentència i l'afirmació que dóna la seguretat d'una experiència contrastada, sinó també en el dubte mostrant, sincera, que molts cops no sap quin camí triar. La bellesa sorprenent d'una natura canviant li aporta un estat d'ànim òptim per escutar-hi el silenci que la remou:

*Sempre ple d'interrogants,
que et traspalsen.*

I et donen vida.

Moure's en aquesta contradicció: el dubte que fa trontollar la seva fermesa, però que aviva la flama interna. La necessitat

de passió per viure però, alhora, de calma per poder entendre el sentit d'aquesta passió. Díficil disjuntiva. I sobretot viure el present i obviar el que esperem del futur que ja intuïm com un final absolut:

*No som
sinó l'absurd contra
les evidències més
clares.*

Però és dins nostre, on contra l'evidència, trobem motius en els matisos de l'inconscient que il·lumina la vida. A partir del coneixement, íntim i intuïtiu, l'autora busca les veritats que la ciència ens aporta de forma empírica i, clarificadores, unir tots dos coneixements i poder així trobar i retrobar l'origen de la vida conscient. Abelló s'enfronta d'aquesta manera al misteri de l'existència i evidencia la necessitat de la naturalesa humana de preguntar-se constantment el perquè som aquí. L'autora torna a lamentar que no pugui recuperar els moments viscuts que tant enyora, la vida només té una direcció:

*Perquè, què és
la vida sinó cada
moment viscut que
se'ns escapa.*

El camí del misteri de la poesia és la metàfora del mateix misteri vital. Intentar esbrinar algun dels interrogants és obrir-ne d'altres. Però l'absurd esdevé real en adonar-se'n, l'autora, que mai no arribarà a cap conclusió, que és una recerca de l'impossible, que la natura humana no pot deixar de plantejar-se. Abelló també ironitza contra aquest absurd de forma epigramàtica.

M'equivoco quan ho dic.

Estic segura que era

tota una altra cosa.

Tot just clarejava.

L'autora és mostra perplexa davant la confusió que envolta el seu entorn, de vegades, sense trobar-se íntimament viva davant d'una situació corrent i habitual, o abraçant-se als records, amb tal força, que no pot distingir la realitat present de la del passat. També observa que la rigidesa del cruel passat ens porta a la severitat d'una discussió que ens manté excessivament poc comprensius, o gens dúctils, com si ens fes vergonya mostrar-nos com som, sense cap condicionant vital. Existeix, així doncs, una necessitat d'alliberar-se per mostrar el que som, malgrat el silenci que volem comprendre. L'autora, llavors, dubta entre el crit de l'existència o el silenci culpable. Davant de la incertesa i la por Abelló manifesta la necessitat de complicitat amb la persona absent que l'ha acompanyada en els moments més difícils i joiosos de la seva vida.

Montserrat Abelló ha viscut el convuls segle xx, amb tots els canvis i transformacions que ha comportat i es mostra escèptica davant l'entusiasme dels nous descobriments i invents. Però, com ens té ja acostumats, pica l'ullet a la transcendència i aspira a la revelació final quan expiri l'últim alè de vida. Encara que només sigui en aquell moment i prou:

com quan

al bat del sol

es desclou

una flor.

Fins avui

L'any 2008 ha estat, també, el del reconeixement de la poeta Montserrat Abelló. Al poc de rebre el Premi Jaume Fuster dels Escriptors en Llengua Catalana, li atorguen un dels màxims guardons de la nostra literatura: el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Però no s'està de dir què pensa sobre el fet que poques autores hagin guanyat el premi, tot mantenint amb fermesa el que ha defensat al llarg de la seva trajectòria:

«Això ho trobo fatal. En aquest sentit, ser una de les tres guanyadores m'entristeix. Pensar que hi ha tantes escriptores que l'haurien pogut guanyar i no el tenen... I el més trist és que això passa fora d'aquí, arreu. Hi ha un munt de dones que podrien obtenir el Premi d'Honor (la Carme Riera, la Maria Barbal...) i no cal que tinguin noranta anys!»²⁹

I encara guanyarà els Premis Nacionals de Cultura per la seva obra com a traductora i poeta que ha donat veu a la vida diària de les dones amb un llenguatge propi i l'ha convertit en un referent vital i artístic per als més joves. Dit això cal recordar la

²⁹ Declaracions de Montserrat Abelló a la roda de premsa per l'atorgament del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, recollides al diari electrònic *Vilaweb* el dimarts 17 de juny de 2008.

magnífica monografia que li va dedicar la revista electrònica *Barcelona Review* en la celebració del seu 90è aniversari, l'entrevista de M. Elena Carné, i l'aclaridor assaig de Lluïsa Julià, sota l'atenta mirada de Laia Noguera, una de les joves veus que sí que té a Montserrat Abelló com un referent vital i artístic:

«De vegades m'han dit que m'havia influït la poesia anglesa; podria ser, però més aviat diria que ha estat a posteriori que m'hi he vist reflectida, i el camí per arribar-hi ha estat molt semblant, sense que pretengui comparar-me a com ho feren aquestes poetes que he mencionat, Sylvia Plath, Anne Sexton i Adrienne Rich, a la recerca del seu nom. Elles també escrivien poesia sota la tutela de cànons androcèntrics fins que, en alliberar-se'n, van escriure, i A. Rich escriu encara, una poesia forta, plena de contingut, des del fet de ser dones, defugint la poesia dita «femenina» entre cometes, tal com ho expliquem a *Cartografies del desig*. [...] Més aviat diria que aquesta influència em ve a través del ritme intern de les paraules, perquè des de molt petita parlo l'anglès –que és per a mi com la meva segona llengua. I que tant l'anglès com el català, a diferència del castellà, són llengües més concises i, fonèticament, tenen moltes més semblances, sobretot en la debilitació de les vocals no tòniques i altres aspectes que m'han ajudat molt també en les meves traduccions, i a la concisió dels meus poemes.»³⁰

El 2009 també porta els seus fruits amb la presentació oficial del llibre *El fred íntim del silenci*³¹ a la Llibreria Ona, el dia 12 de març, amb intervencions molt brillants de Carles Torner i de Francesc Parcerisas, davant un públic entusiasta i atent, un públic que era precisament a qui estava dedicat el llibre, «els seus amics», en paraules d'Abelló. L'activitat de l'autora és frenètica i actualment mostra una vitalitat envejable.

30 *Cartografies del desig. Quinze escriptors i el seu món*. Barcelona: Edicions Proa, 1998.

31 *El fred íntim del silenci*, op. cit., p. 34.

La traductora

La Montserrat posseeix uns coneixements profunds de la llengua anglesa que arrenca des de la tendra infantesa. L'anglès ha estat també una eina de supervivència importantíssima en els moments difícils dels Abelló. Probablement, les dificultats s'haguessin multiplicat just després de la Guerra Civil si la Montserrat no hagués conservat l'anglès i la sang freda, amb el periple de París a Londres i la nova vida a Xile. Tot i les circumstàncies adverses, la Montserrat no deixa d'utilitzar l'anglès en les noves feines que desenvolupa treballant en agències comercials, durant un període al consolat dels Estats Units i sobretot, més tard, a l'ensenyament. L'actitud inquieta de la Montserrat la durà a sentir la necessitat de fer provatures en la traducció literària. Ella mateixa ens diu que va traduir alguns capítols d'*El mar*³² de Blai Bonet a l'anglès, però l'intent va quedar frustrat per la distància i la impossibilitat de dedicar-s'hi. D'altra banda, aquests intents no van quedar en paper mullat i van servir d'assaig del que havia de venir.

Professionalment no es dedica a la traducció literària fins que torna a Barcelona amb la família, alternant-la amb l'ensenyament de la llengua anglesa.

32 Blai Bonet. *El mar*. Barcelona: Editorial Aymà, 1958.

No satisfeta amb els estudis d'anglès que va realitzar a Xile a la dècada dels cinquanta, Montserrat Abelló pren la decisió d'acabar la seva formació universitària a Barcelona, formació que havia hagut d'interrompre a causa de la Guerra Civil. Les dificultats personals no són poques, però la tenacitat de la Montserrat, que l'obliga a treure temps per estudiar, és una demostració del seu caràcter ferm, i de l'any 1970 al 1975 estudia Filologia Anglesa a la Universitat de Barcelona i s'hi llicencia.

Abans d'aquest període la Montserrat ja havia fet traduccions de novel·les, algunes al castellà, propòsit que abandona atès el seu posicionament ideològic favorable a fomentar la llengua catalana: Agatha Christie, Richard Bach, Iris Murdoch, Charlotte Perkins, E. M. Foster són alguns dels exemples més populars. De fet, Abelló podria haver-se especialitzat en la traducció de novel·la, però és sincera amb els seus principis i on troba la vocació traductora és en la poesia anglosaxona de dones, tal com reconeix Abelló a la generosa entrevista de M. Elena Carné:

«Vaig adonar-me que la poesia de dones era maltractada, només calia veure qualsevol antologia, i vaig voler fer una antologia de dones de parla anglesa del segle xx. Creia que era una poesia forta, valenta i molt bona, com qualsevol altra feta per homes.»³³

I més endavant aclareix:

«Fora d'Emily Dickinson, no es traduïa la poesia de dones.»³⁴

Per Abelló, traduir és una forma de lectura diferent molt més profunda. Emulant els actors, el traductor ha de fer un exercici d'ajustament a l'estil de l'autor. De fet, és partidària de no

33 Entrevista de M. Elena Carné apareguda al número especial «Aniversari Montserrat Abelló». El fragment és extret de la pàgina web de *Barcelona Review*.

34 *Ibidem*, p. 39.

fer versions de l'obra, seria una traïció al text. En el cas concret de l'anglès, Abelló aplica la seva experiència amb l'idioma i observa diferències importants a tenir en compte en la traducció de la prosa i de la poesia:

«la prosa es basa més en la construcció de la frase, que en anglès sovint s'ha de capgirar i, en canvi, la poesia es basa més en la paraula. En el meu cas que tradueixo des de l'anglès, com que la meua manera de traduir la poesia es basa sobretot en el significat i el ritme intern de la paraula, moltes vegades puc traduir vers per vers perquè hi ha molta afinitat entre una llengua i l'altra; tenen molts trets comuns, com ara l'accent tònic que fa que les síl·labes tòniques siguin sempre bastant més llargues que les àtones o la gran quantitat de monosíl·labs i altres trets fonètics que trobem en totes dues.»³⁵

A partir del descobriment de Sylvia Plath, Abelló va veure confirmat el que ja pensava de la poesia. De la identificació amb l'autora a la traducció hi ha un pas. L'any 1985 surt publicada la primera traducció de Sylvia Plath al català, *Arbres d'hivern*.³⁶ Més tard traduiria, amb Mireia Mur, *Ariel*.³⁷ Amb l'obra de Sylvia Plath la relació d'Abelló sempre ha estat molt estreta i determinant, una relació que culmina amb l'edició de *Sóc vertical. Obra poètica 1960-1963*, Premi Cavall Verd Rafael Jaume de traducció poètica, 2007.³⁸

El reconeixement formal a la seva tasca de traducció arriba després de la publicació d'un llibre ambiciós i bàsic, *Cares a la finestra: vint dones poetes de parla anglesa del segle xx*.³⁹ Per entendre l'orientació de la poesia anglesa de dones dins el convuls segle xx, i entendre les arrels de l'evolució de la poesia

35 *Ibidem*, p. 39.

36 Sylvia Plath. *Arbres d'hivern*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985.

37 Sylvia Plath. *Ariel*. Barcelona: Editorial Columna, 1994.

38 Sylvia Plath. *Sóc vertical. Obra poètica 1960-1963*, op. cit.

39 *Vid.* nota 2.

catalana de dones a l'actualitat, la Montserrat havia fet amb un esforç que depassa de molt les feines que li corresponen a un traductor i curador d'antologies, un llibre de referència exhaustiu i importantíssim. Més endavant, aquest reconeixement a la nostra autora culminarà amb l'atorgament de la Creu de Sant Jordi per la seva tasca de traductora compromesa.

Però l'activitat d'Abelló, en comptes de minvar augmenta i aviat veurà la llum *Atlas d'un món difícil*,⁴⁰ d'Adrienne Rich, una autora americana que la Montserrat va conèixer personalment a Nova York el 27 de setembre del 2007, a Washington Square, i que el testimoni de Carles Torner explica com una trobada molt enriquidora, on Abelló va exercir amb autoritat de pont cultural entre les dues literatures. També veurà la llum una antologia de Dylan Thomas, *Poemes*,⁴¹ o l'obra de Sylvia Plath a què ens hem referit abans, *Sóc vertical. Obra poètica 1960-1963*. I en preparació de ser editada hi ha la traducció de poemes que ha fet de la poeta Anne Sexton.

També cal esmentar les traduccions d'Abelló del català a l'anglès. El seu domini de l'idioma farà que Abelló s'atreveixi amb força naturalitat a exportar l'obra de Salvador Espriu, Mercè Rodoreda, Alexandre Cirici, o antologies de dones poetes catalanes.

40 Adrienne Rich. *Atlas d'un món difícil*. València: Editorial Denes. 1994.

41 Dylan Thomas. *Poemes*. Barcelona: Cafè Central, 1995.

Conclusió

Montserrat Abelló és, abans que res, una persona coherent, amb una línia de pensament i d'activisme que afegeix un plus a la seva qualitat literària. Dona responsable, la seva tasca respon a una activitat frenètica, que ha donat els seus fruits més tard del que és freqüent fins que no ha pogut deslliurar-se de les obligacions laborals per jubilació –de les familiars no ho farà mai. Aquesta activitat la podem centrar en tres vessants: l'activisme reivindicatiu del paper de la dona a la cultura, la traducció i la seva obra poètica. En els tres excel·leix precisament pel seu grau d'implicació ideològica i per la seva constància. La maduresa d'Abelló fa que no en barregi cap i que els puguem estudiar independentment i sense intromissions mútues. Així, podem observar el seu cosmopolitisme a la Fira Internacional del Llibre Feminista del 1990, en un acte compartit amb la també poeta Neus Aguado, o en la creació del Comitè d'Esriptores del Centre Català del Pen Club, amb Maria-Mercè Marçal, així com també en el recital «Paraula de dona» i, més tard, en la publicació i la presentació dels llibres d'assaig *Cartografies del desig*⁴² i *Memòria de l'aigua*⁴³ editats per Proa.

42 *Cartografies del desig. Quinze escriptores i el seu món*, op. cit.

43 *Memòria de l'aigua. Onze escriptores i el seu món*. Barcelona: Edicions Proa, 1999.

O bé com a traductora d'autores importants com Sylvia Plath, Anne Sexton, Adrienne Rich, Susan Griffin, Margaret Atwood, May Sarton i Alice Walker. Tot plegat ha fet que Abelló s'obris a la poesia anglosaxona de dones. Es tracta de noves formes d'expressió poètica alliberades del jou de l'estereotip masculí, amb una perspicàcia pròpia, un estil directe i desacomplexat que Abelló ha anat incorporant al seu ofici de poeta. Però no hi trobem tampoc cap influència directa o, si n'hi ha, l'és per l'actitud, no per l'ofici. De fet, el to dels seus poemes ens ofereix una de les seves grans virtuts: la serenitat clàssica. Altrament, la poesia d'Abelló no és pamfletària, és profunda, enriquidora i intel·ligent, una poesia que sorgeix de l'íntima convicció de la seva realitat més immediata, més a frec de pell. És digne d'estudi, per exemple, el tractament irònic de la precarietat física que fa l'autora, sense concessions, com també el fa en el camp dels límits humans, de les afirmacions, de la moral.

Però l'escepticisme de l'autora va més enllà, tot flueix en un continu harmònic. La bellesa sorgeix d'un cert distanciament amb l'objecte, d'una certa contenció en el tractament dels temes que apareixen en els seus poemaris. Aquesta actitud no comporta sentit tràgic, al contrari, eleva la veu de la poeta i ofereix la tragèdia en tot el seu esplendor, amb un vers plàcid que circumdada la musicalitat dels seus versos, la concisió que gairebé no gosa afirmar, que es mostra clara sense subterfugis, però alhora subtil a l'abisme de l'escriptura.

El misteri de la poesia de la nostra autora s'amaga en la seva pròpia eina, la llengua. Especialment en Abelló, cap mot no és sobrer, cap poema no és obscur, però la paraula poètica llança la xarxa en el límit d'allò que és comprensible. L'habilitat d'Abelló és romandre fidel a la claredat de sentit obtenint, com a objectiu, que res no entorpeixi la fluïdesa final del poema. Des del seu primer llibre *Vida diària*⁴⁴ la veu d'Abelló és ferma, marca

44 *Vida diària...*, *op. cit.*

els seus paràmetres amb concisió sense lloc a la confusió ni al barroquisme gratuït. La feina callada del dia a dia, amb lentitud i perseverança, és la que acaba donant fruits, i això la converteix en una poeta sòlida, pulcra, precisa i elegant. El concepte esdevé el nucli, la poesia d'Abelló sembla que es va concentrant en l'expressió mínima i essencial del poema curt.

Al final les experiències vitals són les que acaben marcant una poètica, de forma més directa o més indirecta, i al llarg de la seva dilatada relació amb la poesia Montserrat Abelló marca una fita indissoluble en la història recent de la literatura catalana, ja que actualment ocupa un lloc de luxe entre els gegants de les nostres lletres i és una obligació moral dels escriptors i de les institucions d'una literatura viva com la catalana que fem del nom de Montserrat Abelló un espai comú, de referència.

Bibliografia

a cura de **M. Elena Carné**

Obra poètica de Montserrat Abelló

Vida diària. Barcelona: Joaquim Horta, 1963.

Vida diària. Paraules no dites. Barcelona: La Sal, 1981.

El Blat del temps. Barcelona: Columna, 1986.

Foc a les mans. Barcelona: Columna, 1990.

L'arrel de l'aigua. València: Edicions de la Guerra, 1995.

Són màscares que m'emprovo... Barcelona: Cafè Central, 1995.

Dins l'esfera del temps. Barcelona: Edicions Proa, 1998.

Al cor de les paraules. Obra poètica 1963-2002. Barcelona: Edicions Proa, 2002.

Asseguda escrivint. Seated Writing. Barcelona: MX Edicions, 2004.

Memoria de tu i de mi. València: Denes, 2006.

El fred íntim del silenci. València: Denes, 2008.

Antologies de poesia

CARMONA, Àngel. *Antologia de la poesia social catalana*. Madrid/Barcelona: Alfaguara, 1970.

Les cinc branques (Poesia femenina catalana). Barcelona: Ed. Esteve Albert i Corp, 1975.

«International Voices, Catalan Poets». *Poetry Canada*, XI, 4, (1990), p. 20. [Poemes de Montserrat Abelló, Maria Àngels

- Anglada, Margarita Ballester, Rosa Fabregat, Maria-Mercè Marçal, Maria Oleart i Olga Xirinacs].
- ABRAMS, D. Sam [ed.]. *Survivors. Supervivents*. Barcelona: Institut d'Estudis Nord-americans, 1991.
- Memòria de Maria Antònia Salvà*. Palma: Caixa de Balears «Sa Nostra» i Universitat de les Illes Balears, 1997.
- Contemporànies. Antologia de poetes dels Països Catalans*. Ed. de Vinyet Panyella. Tarragona: Institut Català de la Dona i El Mèdol, 1999.
- Paisatge emergent. Trenta poetes catalanes del segle xx*. Ed. Neus Aguado, Lluïsa Julià, Montserrat Abelló i Maria-Mercè Marçal. Barcelona: La Magrana, 1999.
- Homenatge a Maria-Mercè Marçal*. Montserrat Abelló [et. al.] Barcelona: Empúries, 1998.
- 11 Poetes a la Vaqueria [Tarragona]: Arola, 1999.
- RIERA, Carme [ed.]. *Antologia de poesia catalana femenina*. Barcelona: Mediterrània /Institut Català de la Dona, 2003.
- Vosaltres, paraules. Vint-i-cinc anys de poesia al País Valencià (1975-2000)*. *Mostra poètica*. Lluïsa Julià, Teresa Pascual (ed.). Alzira: Bromera, 2003.
- Poemes per a un món millor*. Vilobí d'Onyar: Abadia Editors, 2004.
- Antologia poètica. Poesia antologia, Antoloxía poética (1990-2003)*. Iruña (A Coruña, Hondarribia, Barcelona): AELG, EIE, AELC, 2004.
- 21 escriptors per al segle xxi*. A cura de D. S. Abrams, A. Broch, M. Casacuberta i I. Cònsul. Barcelona: Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona i Proa-Enciclopèdia Catalana, 2004.
- Cada còdol de la gleva. Veus arreu del món/Every pebble on the pebble bed. Voices from around the world*. Barcelona: Institut de Cultura, 2005.
- Àgora de poesia*. Barcelona: Associació Promotora Centre Cultura de Dones Francesca Bonnemaison, 2005.
- Contemporary Catalan Poetry*. Barcelona: Institut Ramon Llull, 2005.

Assaig

- «Iris Murdoch». A: *Sota la xarxa*. Barcelona: Edicions Proa, 1965, ps. 2-3.
- «Pròleg». A: *Cares a la finestra: 20 dones poetes de parla anglesa del segle XX*. Sabadell: AUSA, 1993, ps. 13-16.
- «Anna Murià té 90 anys». *Butlletí del Centre Català del PEN Club*, 6 (juliol 1994) ps. 8-9.
- «Homenatge a Maria Antònia Salvà». *Butlletí del Centre Català del PEN Club*, 8 (novembre 1995) ps. 13-14.
- «Digueu-me el meu nom. Sylvia Plath - Anne Sexton - Adrienne Rich». A: *Cartografies del desig (Quinze escriptors i el seu món)*. Barcelona: Edicions Proa, 1998, ps. 119-153 [Amb Marta Pérez Novales].
- «Una fascinació. Maria Oleart-Anaïs Nin». A: *Memòria de l'aigua (Onze escriptors i el seu món)*. Barcelona: Edicions Proa, 1999, ps. 151-179.
- «Traduir Sylvia Plath o el pes de la paraula». A: *Quaderns Divulgatius*, 12: VII Seminari sobre la Traducció a Catalunya. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, 1999.
- «Adrienne Rich, Sylvia Plath i Anne Sexton en l'obra de Maria-Mercè Marçal». A: *Llengua abolida: 1r Encontre de creadors*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1999.
- «Presentació». A: *Homenatge a Maria Dolors Orriols*. Barcelona: Centre Català del PEN Club, 2004, p. 1.
- «La incomprensió, el desamor». A: Torner, Carles [ed.]. *Lectures de Salvador Espriu*. Barcelona: Edicions Proa, 2004, ps. 65-68.
- «Introducció». A: *Sóc vertical*. Barcelona: Edicions Proa, 2006, ps. 11-15.

Llibre de text

ABELLÓ, Montserrat [et al.] *Our English friend first English course 6th year of E.G.B.* Barcelona: Onda, 1984-1988. 3 vols.

Traduccions de l'anglès al català

- CHRISTIE, Agatha. *Un gat al colomar*. Barcelona: Molino, 1965.
- MURDOCH, Iris. *Sota la xarxa*. Barcelona: Edicions Proa, 1965.
- GILMAN, Charlotte Perkins. *El paper de paret groc*. Barcelona: La Sal, 1971.
- BACH, Richard. *Il·lusions*. Barcelona: Vergara, 1977.
- BOGIN, Magda. *Les Trobairitz: poetes occitanes del segle XII*. Barcelona: La Sal, 1983.
- PLATH, Sylvia. *Arbres d'hivern*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985.
- CHRISTIE, Agatha. *Sang a la piscina*. Barcelona: Molino, 1985.
- FORSTER, E. M. *Maurice*. Barcelona: Columna, 1987.
- FORSTER, E. M. *El viatge més llarg*. Barcelona: Columna, 1987.
- Polifonia en dotze veus*. Palma: Caixa de Balears «Sa Nostra» i Universitat de les Illes Balears, 1993.
- PLATH, Sylvia. *Tres dones*. Barcelona: Columna, 1993.
- Cares a la finestra: 20 dones poetes de parla anglesa del segle XX*. Sabadell: AUSA, 1993.
- PLATH, Sylvia. *Ariel*. Barcelona: Columna, 1994. [Amb Mireia Mur].
- RICH, Adrienne. *Atlas d'un món difícil*. València: Edicions de la Guerra, 1994.
- THOMAS, Dylan. *Poemes*. Barcelona: Cafè Central, 1995.
- MONTERO, Gloria. *Totes aquelles guerres*. Barcelona: Meteora, 2000.
- SWENSON, Mary. «Agost 19, Bloc 19». New York: Parnassus: *Poetry in Review*, 25, 2001.
- PLATH, Sylvia. *Sóc vertical. Obra poètica 1960-1963*. Barcelona: Edicions Proa, 2006.

Traduccions del català a l'anglès

- ESPRIU, Salvador. *Three Sorores i Mariàngela the Herbalist*. INLE, 1967.

RODOREDA, Mercè. *My Cristina, The Blood i El carrer de les Camèlies* [fragments]. INLE, 1967.

CIRICI, Alexandre. *Barcelona, City of Art*. Barcelona: Teide, 1975.

«International Voices, Catalan Poets». *Poetry Canada*, XI, 4, (1990), ps. 20-23. [Poemes de Maria Àngels Anglada, Margarita Ballester, Rosa Fabregat, Maria-Mercè Marçal, Maria Oleart, Olga Xirinacs i Montserrat Abelló].

Transverse, European Poets in & on Translation. Dublín: Irish Translators Association, 1991. [Poema de Maria-Mercè Marçal].

Polifonia en dotze veus. Palma: Caixa de Balears «Sa Nostra» i Universitat de les Illes Balears, 1993.

Traduccions de l'anglès al castellà

HOWARD, Joyce. *Los infiernos del alma*. Barcelona: Vergara, 1962.

WILLIAMSON, Maude; LYLE, Mary S. *Aplicación de la Tecnología y Psicología para el hogar y la familia*. Barcelona, Mèxic, Buenos Aires: Fondo de Cultura Econòmica, 1963.

CHAPLIN Jr., Charles; RAU, N i M. *Mi padre Charlie Chaplin*. Barcelona: Seix Barral, 1963.

BURDICK, Eugene. *Fail-safe. Límite de seguridad*. Madrid: Martínez Roca, 1963.

TULLY, Andrew. *La batalla de Berlín*. Barcelona: Grijalbo, 1964.

ANDERSON, Kenneth. *La llamada del tigre*. Barcelona: Juventud, 1982.

PLATH, Sylvia. *Cartas a mi madre*. Barcelona: Grijalbo, 1989. [Amb Mireia Bofill].

Traduccions del castellà al català

A quatre veus. Pròleg, selecció i notes de Neus Aguado i Teresa Pascual. Gandia: CEIC Alfons el Vell; Ajuntament de Gandia, 2000 [trad. de poemes d'autors bascos, gallecs i castellans].

Autotraduccions

«International Voices, Catalan Poets». *Poetry Canada*, XI, 4, (1990).

«To stop right in... », «Inside the mirror... », «Inside the seed, latent... », «I have seen Death... », «And within me a voice says... », «My hands are one thing...», «The dark moment of decision... », «Words become tangles... », «I am like a shadow... », «Colour Time in blue... », «I live and live again...». *Catalan Review*, 8, 1-2 (1994), ps. 350-367.

Poemas. Montserrat Abelló. Las Palmas de Gran Canaria: Centro Insular de Cultura, 1999.

Cada còdol de la gleva. Veus arreu del món/Every pebble on the pebble bed. Voices from around the world. Barcelona: Institut de Cultura, 2005.

«And I am learning to say no». A: *Dance the guns to silence. 100 poems for Ken Saro-Wiwa*. Londres: Flipped Eye Publishing, 2005, ps. 32-33.

